

วิจัยปริทัศน์

(Research Review Article)

ฉบับที่ 37 เดือนสิงหาคม 2566

การส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนสู่นานาประเทศ

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

การส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนสู่นานาชาติ

ปิยะวรรณ ปานโต*

บทคัดย่อ

กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นที่สนใจของกลุ่มผู้บริโภคในวงกว้างอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มประเภทผ้าทอจากฝ้ายและไหมทอมือผ่านการย้อมสีจากธรรมชาติจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงทำให้เกิดการพัฒนาและยกระดับคุณภาพผ้าทอซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอของไทยให้ได้มาตรฐานสามารถนำไปจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้การดำเนินการของชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนแบบครบวงจร ประกอบด้วย 1) ระดับต้นน้ำ เป็นการจัดหาวัตถุดิบที่เกี่ยวข้องเริ่มต้นจากการปลูกฝ้าย โดยเกษตรกรเลือกสายพันธุ์ฝ้ายที่นำมาปลูกจะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในประเทศไทย อาทิ ฝ้ายพันธุ์ตากฟ้า 2) เป็นพันธุ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นที่ให้ผลผลิตและคุณภาพของเส้นใยฝ้ายสูงกว่าพันธุ์อื่น ๆ ปัจจุบันฝ้ายเป็นที่ต้องการของอุตสาหกรรมสิ่งทออย่างมาก แต่ผลผลิตในประเทศยังไม่เพียงพอจึงต้องสั่งนำเข้าจากต่างประเทศ ส่วนการเลี้ยงไหม ผู้เลี้ยงไหมจะให้ไหมกินใบหม่อนและไหมจะให้ใยไหมออกมาแล้วนำรังไหมไปต้ม โดยผู้สาวไหมจะต้องมีความชำนาญและเทคนิคในการสาวไหมเพื่อจะได้ไหมที่มีคุณภาพ ซึ่งประเทศไทยสามารถผลิตผ้าไหมที่มีคุณภาพมีความแวววาวสวยงามและโดดเด่นกว่าประเทศอื่น แต่ยังไม่เพียงพอจึงต้องสั่งเส้นไหมนำเข้าจากประเทศจีน 2) ระดับกลางน้ำ เป็นการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหมด้วยการย้อมสีธรรมชาติผ่านกระบวนการหมักโคลน ทำให้เนื้อผ้านุ่ม นุ่มสวมใส่ และระบายความร้อนได้ดี อีกทั้งปราศจากสารเคมีจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ ส่งผลทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 3) ระดับปลายน้ำ เป็นการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืนและขยายผลการตลาดไปยังนานาชาติประเทศทั่วโลก อีกทั้งเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาและต่อยอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงควรกระตุ้นให้ชนรุ่นหลังเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญผ่านการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการสอน การสาธิตให้ดู และการฝึกปฏิบัติตาม เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่มิให้สูญหายไปจากชุมชน และเพื่อเป็นการขยายผลในวงกว้างและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนของไทยภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่นานาชาติ โดยภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีแนวทางในการส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหมไทยในทุก ๆ พื้นที่ และควรมีแผนรองรับการเตรียมความพร้อมกรณีขาดแคลนฝ้ายและไหมในประเทศไทย และลดปริมาณการนำเข้าเส้นฝ้ายและเส้นไหมจากต่างประเทศ โดยมีผลการศึกษาวิจัยพบว่า การพัฒนากระบวนการแปรสภาพเส้นใยจากใบอ้อยเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอและสามารถนำไปพัฒนาเป็นเส้นด้ายจากใยธรรมชาติ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ทดแทนฝ้ายและไหมได้ อีกทั้งภาครัฐควรสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อกระตุ้นให้นักวิจัยทำการศึกษาวิจัยดินโคลนจากชุมชนอื่น ๆ และการศึกษาพืชเศรษฐกิจของไทยผ่านกระบวนการแปรสภาพจากพืชเป็นเส้นใยธรรมชาติเพื่อนำไปทอเป็นผืนผ้าหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคที่ต้องการอนุรักษ์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้กับเกษตรกร

* วิทยากรชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ

บทนำ

ท่ามกลางกระแสความสนใจเรื่องการรักษาโลกที่นับวันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทำให้ทุกองค์กรหรือหน่วยงานทุกภาคส่วนให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่จำเป็นและเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน ด้านอุปโภค ได้แก่ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่เน้นผลิตภัณฑ์จากเส้นใยธรรมชาติด้วยการถักทอด้วยมือ ซึ่งมีกระบวนการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คือ ผ้าฝ้ายและผ้าไหม และกำลังได้รับกระแสความนิยมจากผ้าทอมือมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นสินค้าในรูปแบบใหม่ที่ยังคงเอกลักษณ์และมีศักยภาพตามมาตรฐานสากล โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น สู่การพัฒนาที่ตอบรับตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศที่มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-Efficiency) ที่ให้ความสำคัญกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเป็นประการสำคัญ

ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตผ้าสิ่งทอที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียงของโลก แต่การผลิตเพื่อส่งออกยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดโลก เนื่องจากขาดวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ได้แก่ เส้นฝ้ายและเส้นไหม จากข้อมูลปี 2564 ประเทศไทยมีสัดส่วนการนำเข้าฝ้ายคิดเป็นร้อยละ 14.14 ของมูลค่าการนำเข้าสิ่งทอของไทย (สั่งนำเข้าฝ้ายเป็นอันดับ 6 ของโลก และบริโภคฝ้ายเป็นอันดับ 8 ของโลก) และไหมคิดเป็นร้อยละ 0.16 ของมูลค่าการนำเข้าสิ่งทอของไทย (สั่งนำเข้าจากประเทศจีน เฉลี่ยมากกว่าปีละ 400 ตัน) และในส่วนของการส่งออกสิ่งทอปี 2564 คิดเป็นร้อยละ 8.38 ของมูลค่าการส่งออกสิ่งทอของไทย และไหม คิดเป็นร้อยละ 0.24 ของมูลค่าการส่งออกสิ่งทอของไทย ทั้งนี้ โดยตลาดส่งออกสินค้าสิ่งทอของไทย 5 อันดับแรก ตามลำดับ ได้แก่ ประเทศเวียดนาม ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา จีน และอินโดนีเซีย สำหรับช่วงเดือนมกราคม-กรกฎาคม 2565 ไทยมีมูลค่าการส่งออกสินค้าสิ่งทอถึง 2,712.95 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.48 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปี 2564 ที่มีมูลค่าการส่งออก 2,390.73 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอจะเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง ผู้ผลิตจะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะจากกระแสความนิยมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ขยายตัวมากขึ้น คือ กลุ่มผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญแบบครบวงจรเริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย การเลี้ยงไหม การถักทอ การผลิตเป็นผืนผ้า มีการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการทอผ้าด้วยมือจากเส้นใยธรรมชาติที่สวยงาม และการย้อมสีผ่านกระบวนการหมักโคลน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยู่อักกันดีโดยจะเรียกผ้าชนิดนี้ว่า “ผ้าหมักโคลน” โดยการนำดินซึ่งเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานผ่านกระบวนการผลิตด้วยการหมักโคลนของอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และ “ผ้าหมักโคลนทะเล” โดยการนำโคลนทะเลอันเกิดจากมรดกทางธรรมชาติของจังหวัดระยอง ซึ่งคุณสมบัติของโคลนนำมาหมักผ้าจะทำให้เนื้อผ้ามีความนุ่มและนุ่มนวลสวมใส่ และปราศจากสารเคมี สามารถเพิ่มคุณภาพของผ้าฝ้ายและผ้าไหมให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลิตผ้าทอมือที่มีชื่อเสียงจากเส้นใยธรรมชาติที่สวยงามและผ่านกระบวนการหมักด้วยโคลนที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ด้านภูมิปัญญาจากการศึกษาค้นคว้า ทดลอง ทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง จนสั่งสมเป็นความรู้และประสบการณ์ทำให้ผ้าหมักโคลนทั้งสองจังหวัดจึงมีลักษณะที่โดดเด่นแตกต่างไปจากผ้าหมักโคลนในภูมิภาคอื่น

ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบกระแสความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และเป็น การส่งเสริมและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยนำทุนทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญา มาพัฒนาต่อยอดหรือขยายผลถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังมิให้สูญหายไปจากท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ อันจะนำมาสู่การสร้างงาน สร้างรายได้และ

ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน จึงควรมีการส่งเสริมการปลูกฝ้ายและการเลี้ยงไหมให้เพียงพอเพื่อลดการนำเข้าจากต่างประเทศ อีกทั้งควรส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนของไทยขยายผลในทุก ๆ พื้นที่ตลาดในวงกว้างนานาประเทศทั่วโลก อันจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนอย่างยิ่งยืน บทความวิจัยปริทัศน์ฉบับนี้ จึงขอเสนอแนะทางองค์ความรู้และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับเนื้อหา ดังนี้ 1) ฝ้าย 2) ไหม 3) เทคนิคการสร้างลวดลายบนผืนผ้าทอ 4) การเพิ่มคุณภาพผ้าฝ้ายและผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานตราคนยูงพระราชทาน 6) การสนับสนุนผ้าหมักโคลนหนองสูงและผ้าหมักโคลนทะเล 7) ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง 8) ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย และ 9) ข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ฝ้าย (Cotton) จัดเป็นพืชไร่ที่ให้วัตถุดิบสำหรับผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิตประเภทเครื่องนุ่งห่มและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นไม้ขนาดเล็กมีถิ่นเดิมอยู่ในแถบทวีปอเมริกาใต้ ต่อมามีการนำไปปลูกในทวีปแอฟริกา เอเชีย และบริเวณที่มีอากาศร้อน ที่มีดินเหนียวปนทราย อากาศโปร่ง ไม่ชอบที่ร่มเงา ซึ่งเส้นใยฝ้ายเกือบทั้งหมดเป็นเซลลูโลสจะดูดความชื้นได้ง่าย จึงเหมาะสำหรับผลิตเป็นเครื่องนุ่งห่มในเมืองร้อนเมื่อสวมใส่ผ้าฝ้ายจะรู้สึกเย็นสบาย สำหรับประเทศไทยมีการปลูกฝ้ายและนำมาทอเป็นเสื้อผ้าและใช้กันในครัวเรือนมาอย่างยาวนาน

1.1 การปลูกฝ้ายมีขั้นตอน ดังนี้

1) ดินที่นิยมปลูกฝ้าย ควรเลือกดินที่เหมาะสม อาทิ ดินร่วน ดินเหนียว หรือดินทราย เนื่องจากฝ้ายเป็นพืชดอนไม่ต้องการน้ำขังแฉะราก การปลูกฝ้ายจะต้องเป็นพื้นที่ที่ระบายน้ำได้ดีเมื่อฝนตกหนักสามารถระบายออกได้โดยธรรมชาติ กรณีพื้นที่เป็นดินเหนียวการระบายน้ำต้องยกร่องก่อนปลูก ดินจะต้องมีอินทรีย์วัตถุปนอยู่บ้าง และมีธาตุอาหารพืชอยู่พอควร ถ้าปลูกฝ้ายในดินที่อุดมสมบูรณ์มากจะทำให้ต้นฝ้ายใหญ่โตเกินไปทำให้เข้าไปเก็บเกี่ยวลำบาก ส่วนดินที่มีความสมบูรณ์ปานกลางจะเหมาะกับการปลูกฝ้าย

2) การเตรียมดินเพื่อปลูกฝ้าย จะทำการไถพรวนเพื่อทำให้ดินร่วนซุย และจะไถ 2-3 ครั้ง แต่ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นดิน ส่วนการเตรียมดินควรเริ่มทำก่อนปลูกประมาณ 1 เดือน โดยการไถตะเพื่อตากหญ้าและทิ้งไว้ให้หญ้าตาย พอถึงวันปลูกจึงไถแปร และไถดินพรวนอีกครั้งจึงปลูกฝ้ายได้ ถ้าหากปลูกในพื้นที่จำนวนมากจะต้องใช้เครื่องจักรกลมาช่วยปลูกทำให้รวดเร็วขึ้น

3) ฤดูกาลปลูกฝ้าย ต้องกำหนดการปลูกฝ้ายเพื่อให้ได้ปุ๋ยฝ้ายสีขาวสะอาด และเมื่อฝ้ายแก่แตกปุยจะต้องไม่อยู่ในช่วงฤดูฝน ซึ่งอายุของฝ้ายที่ปลูกตั้งแต่วันเริ่มงอกถึงวันแตกสมอใช้เวลาประมาณ 120 วัน และถ้าปลูกล่าช้าเกินไปต้นฝ้ายจะเล็กได้ผลผลิตต่ำ ดังนั้น การปลูกฝ้ายจึงต้องเลือกช่วงเวลาที่ทำให้ผลผลิตสูงสุด เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่ฝนหมดเร็วและดินไม่อิ่มน้ำ จะต้องปลูกฝ้ายปลายเดือนมิถุนายนถึงต้นเดือนกรกฎาคม ส่วนภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน และลำปาง ควรจะปลูกในต้นเดือนกรกฎาคม ภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก นครสวรรค์ สระบุรี และลพบุรี ปลูกได้ภายในเดือนกรกฎาคม ส่วนภาคกลางตอนล่างตั้งแต่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ควรปลูกในช่วงปลายเดือนกรกฎาคมถึงต้นเดือนสิงหาคม เป็นต้น ทั้งนี้ การกำหนดเวลาปลูกฝ้ายแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากช่วงเวลาฝนตกจะไม่เหมือนกัน

4) วิธีปลูกฝ้าย ควรจะปลูกเป็นแถวใช้ระยะปลูกระหว่างแถวห่างกันประมาณ 100-125 เซนติเมตร การปลูกจะปลูกเป็นหลุม ๆ โดยใช้จอบขุดดินตื้น ๆ ตามระยะที่กำหนดไว้ แล้วหยอดเมล็ดฝ้ายลงไป

6-7 เมล็ดต่อหลุม และกลบดินบาง ๆ เพียง 1-1.5 นิ้ว ระหว่างหลุมห่างกันประมาณ 50 เซนติเมตร เพื่อสะดวกแก่การดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยว หรือจะใช้รถไถเปิดร่องก่อนแล้วโรยเมล็ดฝ้ายลงไปห่าง ๆ แล้วกลบดิน ถ้าดินมีความชื้นพอหรือมีฝนตกเพียง 3-4 วัน ต้นฝ้ายอ่อนก็จะงอกขึ้นมา และเมื่อฝ้ายมีอายุได้ประมาณ 20 วัน ต้องถอนให้ได้ตามระยะถ้าปลูกเป็นหลุมให้เหลือไว้ 1-2 ต้น ถ้ามีมากกว่านี้จะทำให้ผลผลิตตกต่ำได้

5) การปฏิบัติดูแลรักษาพื้นที่ปลูกฝ้าย ต้องตายหญ้า พรวนดิน โดยนำเศษดินมากลบโคนต้นฝ้าย ซึ่งการตายหญ้าครั้งแรกหลังจากปลูกประมาณ 3 สัปดาห์ และตายหญ้าครั้งที่ 2 เมื่อฝ้ายมีอายุ 40-45 วัน พอฝ้ายอายุได้ 50-60 วัน ต้นฝ้ายจะโตใบฝ้ายในแถวจะชิดกันทำให้แสงแดดส่องลงมาไม่ถึงดิน ทำให้หญ้าขึ้นได้ลำบาก และหากในพื้นที่ที่มีหญ้าหนาแน่นมากจะต้องตายหญ้าถึง 3 ครั้ง

6) การเก็บเกี่ยวฝ้าย การเก็บเกี่ยวฝ้ายได้เมื่ออายุ 120 วันหลังงอก และจะเก็บเกี่ยวไปเรื่อย ๆ โดยมีช่วงห่างกันประมาณ 10 วัน จะเก็บเกี่ยว 3-4 ครั้ง และเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วจะต้องรีบตัดต้นฝ้ายให้ชิดพื้นดินและรวบรวมกองไว้ จากนั้นจะทำการเผาต้นฝ้ายทันทีเพื่อทำลายโรคในฝ้ายและแมลงที่อยู่กับต้นฝ้าย

7) การบรรจุและการเก็บรักษาฝ้าย เมื่อเก็บฝ้ายที่แห้งแล้วจะคัดเอาซี่ฝूंนออกจากปุยฝ้ายหรือเศษใบฝ้ายออกให้หมดทำให้ได้ปุยฝ้ายที่สะอาด และนำมาบรรจุใส่กระสอบปานผูกมัดปากอัดให้แน่น หรือควรมีขอเกี่ยวยกปากกระสอบให้สูงขึ้นจากพื้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการทอผ้าฝ้ายต่อไป

1.2 การทอผ้าฝ้ายมีขั้นตอน ดังนี้

1) นำเส้นด้ายจากฝ้าย (ที่ย้อมแล้ว) มากรอใส่หลอดที่เป็นเส้นพุ่งใส่หลอดไม้ไผ่ที่จะนำไปใส่ในกระสวย แล้วนำไปพันรอบกับหลักเพื่อให้ได้จำนวนเส้นด้ายและความยาวตามที่ต้องการ โดยนำเส้นด้ายที่พันแล้วนำไปม้วนเข้าลूमที่เตรียมไว้ นำเส้นด้ายมาร้อยตะกอ (เขา) และพันหวี (ฟืม) จากนั้นนำด้ายพุ่งที่เตรียมไปกรอใส่หลอดเล็กสำหรับใส่กระสวยเพื่อใช้ทอ

2) เมื่อเริ่มทอผ้าตามลายที่กำหนดไว้ จะใช้เท้าไม้เหยียบไม้เพื่อยกเขาฟืมขึ้นลง แล้วพุ่งกระสวยสอดเข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นยืนให้เส้นพุ่งไปขัดกับเส้นยืน และใช้ฟืมดันให้เส้นพุ่งอัดเรียงกันแน่น แล้วใช้เท้าเหยียบไม้เหยียบให้ตะกอเส้นยืนสลับขึ้นลง และพุ่งกระสวยกลับไปกลับมาขัดกับเส้นยืน หลังจากทีพุ่งเส้นพุ่งไปมาและใช้ฟืมดันให้เส้นพุ่งแน่นหลาย ๆ ครั้ง จะได้ผ้าทอเป็นผืนแล้วนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ต่อไป

ประเทศไทยมีการปลูกฝ้ายมากกว่า 20 สายพันธุ์ โดยฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกกันทั่วไปแยกตามสีของปุยฝ้าย ออกเป็น 2 ชนิด คือ 1) ฝ้ายพันธุ์สีตุ่น คือ สีน้ำตาลอ่อน ๆ และ 2) ฝ้ายพันธุ์สีขาวมีปุยอาทิ ฝ้ายสีขาว พันธุ์ตุ่น พันธุ์เฝ้า พันธุ์น่าน 37 พันธุ์พวงมะไฟ พันธุ์แม่ผัด (ยายผัด) พันธุ์ศรีสำโรง 60 พันธุ์ตากฟ้า 2 พันธุ์ศรีสำโรง 2 พันธุ์นครสวรรค์ 1 พันธุ์ตากฟ้า 84-4 พันธุ์สุษดีขาว พันธุ์สุษดีเขียว พันธุ์สุษดีเขียวมรกต พันธุ์สุษดีน้ำตาล และพันธุ์สุษดีแดงอิฐ ต่อมาได้มีการศึกษาวิจัยด้วยวิธีการคัดเลือกพันธุ์ผสมพันธุ์ เพื่อให้ได้พันธุ์ที่มีคุณสมบัติดีขึ้นและเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศของประเทศไทย

1.3 สายพันธุ์ฝ้ายที่นิยมปลูก

1) สายพันธุ์ศรีสำโรง 60 ลำต้นโปร่ง กิ่งน้อย สูงประมาณ 120–150 เซนติเมตร ลักษณะใบใหญ่ น้ำหนักฝ้ายรวมเมล็ดของหนึ่งสมอ ประมาณ 6.3 กรัม อายุเก็บเกี่ยว 110–160 วัน จำนวนเมล็ด 100 เมล็ด ประมาณ 11 กรัม ผลผลิตปุ๋ยรวมเมล็ดได้ 329–360 กิโลกรัม/ไร่ ปริมาณปุ๋ยฝ้ายร้อยละ 39.5 มีความยาวเส้นใยประมาณ 28 มิลลิเมตร (1.14 นิ้ว)

2) สายพันธุ์ศรีสำโรง 2 ลำต้นโปร่ง สูงประมาณ 120–140 เซนติเมตร กิ่งน้อย ใบมีขนาดเล็ก อายุเก็บเกี่ยว 110–155 วัน น้ำหนักฝ้ายรวมเมล็ดของหนึ่งสมอ หนักประมาณ 6.3 กรัม เมล็ด 100 เมล็ด หนักประมาณ 11.4 กรัม ผลผลิตปุ๋ยรวมเมล็ดได้ 280–330 กิโลกรัม/ไร่ และมีปริมาณปุ๋ยฝ้ายร้อยละ 38 มีความยาวเส้นใยประมาณ 30 มิลลิเมตร (1.19 นิ้ว)

3) สายพันธุ์ตากฟ้า 2 เป็นพันธุ์ที่พัฒนาขึ้นเมื่อปี 2543 โดยการผสมระหว่างสายพันธุ์แม่ GDI 9-67 X Pima 79–106 พันธุ์พ่อ และพันธุ์ศรีสำโรง 2 เป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตและคุณภาพเส้นใยสูง ราคาซื้อดีกว่าพันธุ์อื่น ๆ มีความยาวเส้นใยประมาณ 29 มิลลิเมตร (1.18 นิ้ว)

2. ไหม คือ เส้นใยจากรังไหมผีเสื้อชนิด *Bombyx mori* ในวงศ์ *Bombycidae* ลำตัวอ้วนป้อม มีขนขาวและสีครีมคลุมเต็มตัว ปีกมีลายเส้นสีน้ำตาลอ่อนหลายเส้นพาดตามแนวขวาง เมื่ออยู่ในช่วงวัยอ่อนจะเป็นตัวหนอนสีขาวหรือครีม มียางเล็ก ๆ สั้น ๆ คล้ายขาที่ปลายหาง ซึ่งไหมเป็นแมลงที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างแบบสมบูรณ์ (Completely Metamorphosis Insect) แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ไข่ ตัวหนอน ดักแด้ และผีเสื้อ โดยหนอนไหมที่เลี้ยงกันในประเทศไทยกินใบหม่อนเป็นอาหาร เมื่อหนอนโตเต็มที่ จะชักใยหุ้มดักแด้เพื่อฟักตัวเป็นผีเสื้อ ในช่วงนี้จะนำมาต้มเพื่อสาวเส้นใยออกมาเป็นเส้นไหมเพื่อนำถักทอเป็นผืนผ้าไหม

2.1 การเลี้ยงไหมมีขั้นตอน ดังนี้

1) **การให้อาหารไหม** วงจรชีวิตของไหมหรือหนอนไหมใช้เวลาประมาณ 45–52 วัน หนอนไหมจะกินใบหม่อนเป็นอาหารหลังจากฟักออกจากไข่ประมาณวันที่ 10 จากนั้นจะหยุดกินอาหารและลอกคราบ ระยะนี้เรียกว่า “ไหมนอน” ต่อจากนั้นจะกินนอนและลอกคราบประมาณ 4 ครั้ง เรียกว่า “ไหมตื่น” ลำตัวจะมีสีขาวเหลืองใสหัดสั้นและหยุดกินอาหาร ระยะนี้เรียกว่า “หนอนสุก” ช่วงนี้ผู้เลี้ยงไหมต้องรีบแยกหนอนไหมสุกออกจากกองใบหม่อนและเตรียม “จ่อ” คือ อุปกรณ์ที่จะให้ตัวไหมเกาะเพื่อชักใยหุ้มตัวหนอน จะเริ่มฟั่นใยได้ประมาณ 6–7 วัน สามารถเก็บรังไหมออกจากจ่อได้ เส้นใยของหนอนเกิดจากการขับของเหลวชนิดหนึ่งที่มีสารโปร่งแสงเป็นองค์ประกอบ ใยไหมที่เห็นแต่ละเส้นจะประกอบด้วยเส้นใยเล็ก ๆ สองเส้นรวมกันสามารถฉีกแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้ รังไหมแต่ละรังจะให้สายไหมที่มีขนาดแตกต่างกัน และชักใยยาวไม่เท่ากัน อาจสาวได้ยาวตั้งแต่ 350–1,200 เมตร หนอนไหมจะเจาะรังออกมาเป็นผีเสื้อเมื่ออยู่ในรังครบ 10 วัน ซึ่งผู้เลี้ยงจะคัดไหมที่สมบูรณ์ไว้ทำพันธุ์ ส่วนที่เหลือนำไปสาวไหมต่อ

2) **การสาวไหม** นำรังไหมสดไปอบให้แห้ง จากนั้นนำไปต้มในน้ำที่สะอาดที่มีคุณสมบัติเป็นกลาง รังไหมจะเริ่มฟองตัวออกใช้ปลายไม้เกี่ยวเส้นใยออกมารวมกันหลาย ๆ เส้น การสาวต้องเริ่มต้นจากการขุ่ยรอบนอกและเส้นใยภายใน (ชั้นกลาง) รวมกันเรียกว่า “ไหมสาว” หรือ “ไหมเปลือก” ครั้นสาวถึงเส้นใยภายใน (ชั้นในสุด) แล้วเอารังไหมที่มีเส้นใยภายในแยกไปสาวต่างหาก เรียกว่า “เส้นไหมน้อย” หรือ “ไหมหนึ่ง”

ผู้สาวไหมต้องมีความชำนาญเมื่อเดิมรังไหมใหม่ลงไปสามารถรวมเส้นกับรังไหมเก่าได้และเส้นไหมไม่ขาดทำให้ได้เส้นไหมที่มีคุณภาพ

3) การตีเกลียวเส้นไหม หลังจากเอาไหมสองไหมสามออกแล้ว ใช้ไม้คืบลักษณะคล้ายไม้พาย มีร่องกลางสำหรับคืบ เกลียวรังไหมกดให้เส้นไหมตีเกลียวแน่นดูเล็ก ต้องอาศัยความชำนาญเพื่อทำให้รังที่ตีเกลียวกันเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการและพักไว้ในกระบุง (ที่ใส่) นำมารอเข้า “กง” แล้วนำไปหมุนเข้า “อ๊ก” ตัดแต่งเส้นไหมที่ไม่เท่ากันออกแล้วนำไปหมุนเข้ากงอีกครั้งเพื่อรวมเป็นใจ ประมาณ 80 รอบ เรียกว่า “ไหมดิบ” โดยนำไปชุบน้ำสบู่อ่อน ๆ ประมาณ 15-20 นาที แล้วนำไปสลัดผึ่งลมและกระตุกให้เส้นไหมแยกตัวเพื่อนำไปชำระรัง จากนั้นกรอเส้นไหมเข้าหลอด ๆ ละเส้น แล้วดึงปลายไหมแต่ละหลอดเข้าไปรวมกัน จากนั้นนำไหมไปนึ่งหรือลวกเพื่อป้องกันมิให้เกลียวเส้นไหมหมุนกลับแล้วชุบน้ำเย็นนำมากรอชำระรัง เรียกว่า “ทำเช็ด” ซึ่งจะช่วยให้เกลียวอยู่ตัวทำให้ผ้าที่จะทอมีความหนา

4) การเตรียมเส้นไหม จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) เส้นไหมพุ่ง เป็นการพร้อมสำหรับการนำไปมัดหมี่โดยใช้เครื่องมือในการค้นลำหมี่จากการนำเส้นไหมที่กวักแล้ว มาทำการค้นปอยหมี่เพื่อให้ได้ลำหมี่พร้อมสำหรับการไปมัดหมี่ในกระบวนการต่อไป

(2) ไหมเครือ (ไหมเส้นยืน) เป็นกรรมวิธีนำเอาเส้นไหมที่เตรียมไว้สำหรับเป็นไหมเครือไปค้น (กรอ) ให้ได้ความยาวตามจำนวนฝืนของผู้ทอผ้าไหมตามที่ต้องการ ซึ่งไหมหนึ่งเครือจะทำให้เป็นผ้าไหมได้ประมาณ 20-30 ฝืน (1 ฝืนยาวประมาณ 180-200 เซนติเมตร)

5) การมัดหมี่และการแก้หมี่ การมัดหมี่เป็นการทำผ้าไหมให้เป็นลายและสีสันท่าง ๆ ตามแบบหรือลายที่ได้ออกแบบไว้ โดยการมัดเส้นไหมให้เป็นลวดลายที่เส้นพุ่งด้วยเชือกฟางมัดลายแล้วนำไปย้อมสีและนำมามัดลายอีกแล้วย้อมสีสลับกันหลายครั้ง เพื่อให้ผ้าไหมมีลวดลายและสีตามต้องการ ส่วนการแก้หมี่เป็นการแก้เชือกฟางที่มัดหมี่แต่ละลำออกให้หมดหลังจากการย้อมในแต่ละครั้ง

6) การย้อมสีไหม จะนำไหมดิบมาฟอกเพื่อไม่ให้มีไขมันเกาะ โดยจะใช้น้ำต่างจากน้ำที่นำไปฟอกไหม เรียกว่า “การดองไหม” ทำให้เส้นไหมขาววาวขึ้น แล้วจึงนำไปย้อม ส่วนการย้อมด้วยสีธรรมชาติจะได้สีไม่ฉูดฉาด สีอ่อนเย็นตาทำให้สีของผ้างดงามและสีติดได้ดี ส่วนการย้อมสีไหมจะค้นเอาน้ำจากพืชตามสีที่ต้องการนำมาต้มให้เดือด จากนั้นนำไหมชุบน้ำให้เปียกบิดพอหมาด กระตุกให้เส้นไหมเรียงเส้นจึงแช่น้ำย้อมสีที่เตรียมไว้ แล้วนำไปผึ่งให้แห้งจะได้เส้นไหมตามสีที่ต้องการ

2.2 การทอผ้าไหม

การทอผ้าไหมจะเป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะออกมาเป็นผ้าฝืน ประกอบด้วยเส้นไหม 2 เส้น คือ “เส้นไหมยืน” จะซิงไปตามความยาวผ้าอยู่ติดกับที่ทอ (เครื่องทอ) และ “เส้นไหมพุ่ง” จะถูกรอเข้ากระสวยเพื่อให้กระสวยเป็นตัวนำเส้นด้ายพุ่งสอดขัดเส้นด้ายยืนเป็นมุมฉากทอสลับกันไปตลอดความยาวของฝืนผ้า การสอดด้ายพุ่งแต่ละเส้นต้องสอดให้สุดถึงริมแต่ละด้านแล้วจึงวกกลับมาจะทำให้เกิดริมผ้าเป็นเส้นตรงทั้งสองด้าน ส่วนลวดลายของฝืนนั้นขึ้นอยู่กับกรวางลายผ้าตามแบบของผู้ทอที่ได้ทำการมัดหมี่ไว้หรือขึ้นอยู่กับกรวางลายผ้าของผู้ทอในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้ ขั้นตอนการทอเป็นฝืนผ้าจะมีวิธีทอและสอดใส่ลวดลายตามแต่ภูมิภาคที่แตกต่างกันไปและจะมีชื่อเรียกเฉพาะ เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าจก ผ้าขิด ผ้าแพรวา ผ้ายกดอก เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังนำเอาเส้นด้ายที่เป็นดินเงินหรือดินทองมาทอควบด้ายเพื่อให้ผ้ามีความมันระยับสวยงามมากยิ่งขึ้น

2.3 การเก็บผ้าที่ทอเสร็จ

เมื่อทอผ้าเสร็จเป็นผืนผ้าแล้วหรือเมื่อทอผ้าได้พอประมาณตามที่ต้องการแล้วจะมีวิธีการเก็บผ้าด้วยการม้วนผ้าในแกนม้วนผ้า โดยผ่นแกนด้ายยืนให้คลายออกและปรับความตึงหย่อนใหม่ให้พอเหมาะ

2.4 ประเภทของการทอผ้าไหม

ปัจจุบันการทอผ้าไหมไทยมี 2 ประเภทคือ 1) ผ้าไหมที่ผลิตด้วยเครื่องจักรซึ่งเป็นผ้าที่มีลักษณะนุ่ม แต่ความละเอียดประณีตสวยงามไม่มาก ผ้าไหมชนิดนี้มีหลายประเภททั้งผ้าที่ย้อมเส้นไหมก่อนทอทอแล้วย้อมทั้งผืน ทอแล้วพิมพ์ลายและทอยกดอก ซึ่งผ้าชนิดนี้เป็นที่นิยมของตลาดโลกเพราะนอกจากจะทอได้ทุกขนาดความยาวและตามเฉดสีที่ต้องการแล้ว ปริมาณการส่งมอบสินค้ามีความแน่นอนสามารถผลิตป้อนโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าได้ และ 2) ผ้าไหมทอมือมีลักษณะเป็นงานฝีมือที่ทอด้วยมือทั้งผืนโดยเนื้อผ้าจะมีความละเอียดอ่อนประณีตสวยงามแต่ราคาค่อนข้างสูง ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่นิยมนำมาตัดเย็บเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ผ้าไหมทอมือสามารถผลิตได้เฉพาะประเทศไทยและอินเดียเท่านั้น แต่ผ้าไหมของไทยจะมีคุณภาพดีกว่าและมีความแวววาวในผืนผ้า อีกทั้งมีลวดลายสีสันที่สวยงามเป็นพิเศษ จึงทำให้ผ้าไหมทอมือของไทยมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมสูงจากผู้บริโภคในและต่างประเทศ โดยตลาดส่งออกที่สำคัญของไทย เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น อิตาลี อังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นต้น

3. เทคนิคการสร้างลวดลายบนผืนผ้าทอมือ ได้แก่

1) การขีด เป็นกรรมวิธีในการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ขึ้นมา โดยวิธีการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษในระหว่างการทอ เพื่อให้เกิดลวดลายที่โดดเด่นกว่าสีพื้น วิธีการทำโดยใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดเพื่อซ่อนเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งไปตามแนวที่ถูกจัดซ่อน ซึ่งจังหวะการสอดเส้นด้ายพุ่งจะทำให้เกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ ที่สวยงาม

2) การจก ถือเป็นเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่าง ๆ โดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลง ด้วยวิธีการใช้ขมเม่น ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปซึ่งจะทำให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วง ๆ สามารถทำลวดลายได้หลากสี แต่จะแตกต่างจากการขีดตรงที่เป็นการใช้เส้นด้ายพุ่งพิเศษเพียงสีเดียว ส่วนการทอผ้าด้วยวิธีจกใช้เวลานานมากโดยจะทำการเป็นผืนผ้าหน้าแคบใช้ต่อกับตัวขึ้น เรียกว่า “ขึ้นตีนจก”

3) การทอมัดหมี่ เป็นกรรมวิธีการทอผ้าที่ใช้เทคนิคการมัดและการย้อม เริ่มจากนำเส้นด้ายหรือไหมมาย้อมสีแล้วมัดบริเวณที่ต้องการเก็บไว้ เมื่อนำไปย้อมสีอื่นจะได้ไม่ติดสี เพียงซึมเข้ามาบางส่วน โดยย้อมเรียงลำดับจากสีอ่อนไปหาสีเข้มจนครบตามลวดลายที่กำหนด หลังจากนั้นจึงนำด้ายกรอเข้าหลอดตามลำดับแล้วนำไปทอจะเกิดลวดลายบนผืนผ้าที่มีลักษณะคล้ายคลื่อนเหมือนลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมัดหมี่ ซึ่งการทอผ้าชนิดนี้จึงต้องอาศัยความชำนาญในการมัดย้อมและทอ

4) การทอผ้ายก เป็นกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอแยกด้ายเส้นยืน และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้นหรือมากกว่านั้นเข้าไปในผืนผ้า ลวดลายที่ทอจะเป็น

ลายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา เช่น ลายปราสาท ลายธรรมาสัน ลายสัตว์ ลายพืช ลายจากสิ่งของเครื่องใช้ และลายเรขาคณิต เป็นต้น

ภาพที่ 1 การต้มรังไหมและการทักทอสร้างลวดลายบนผืนผ้า

ที่มา: ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่แบรนด์ระดับชาติและนานาชาติ, โดย ชนิษฐา จิตชินะกุล, 2564.
จาก <https://scholar.utcc.ac.th/handle/6626976254/4377>

4. การเพิ่มคุณภาพผ้าฝ้ายและผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

การผลิตผืนผ้าจากฝ้ายและไหม โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาคุณภาพการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหม ด้วยวิธีการ “หมักโคลน” และ “หมักโคลนทะเล” ซึ่งการย้อมด้วยโคลนเพื่อก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าฝ้ายและผ้าไหม ทำให้เส้นใยของผ้าที่ทอจะมีคุณสมบัติในการรักษาคุณภาพของเนื้อผ้า และเมื่อนำมาตัดสวมใส่เป็นเสื้อผ้าทำให้ผู้สวมใส่มีสุขภาพดี (ปราศจากสารเคมีในการย้อมสีผ้า) มีความสบายไม่ร้อน เนื่องจากผ้าหมักโคลนมีคุณสมบัติระบายความร้อนในร่างกายได้ดีเมื่ออยู่ในที่อากาศร้อน และยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นลงบนผืนผ้าด้วยกรรมวิธีจากวิถีชีวิตชาตคือ “โคลน” ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นและไม่เกิดมลภาวะเป็นพิษ ส่วนสีที่ย้อมเป็นสีจากธรรมชาติมีความคงทน ลดการเกาะของฝุ่นควันและไรฝุ่น ลดปัญหาทากลิ่นอับชื้น และช่วยรักษาสภาพแวดล้อม สามารถตอบสนองความต้องการสินค้าของกลุ่มผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ อันจะนำมาซึ่งรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน เช่น การผลิตผ้าหมักโคลนจังหวัดมุกดาหาร และการผลิตผ้าหมักโคลนทะเลจังหวัดระยอง โดยมีข้อมูลและกรรมวิธีการผลิตผ้าหมักโคลนทั้ง 2 พื้นที่ สรุปได้ดังนี้

1) ผ้าหมักโคลน อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ผ้าหมักโคลนในอำเภอหนองสูงได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบันและเป็นแหล่งผลิตผ้าหมักโคลนที่สำคัญของจังหวัดมุกดาหาร จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ปัจจุบันชาวอำเภอหนองสูงมีการผลิตผ้าหมักโคลนเพื่อจำหน่ายในนาม “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าฝ้ายลายขิดบ้านภูหมู่ 1” มีขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายหมักโคลน ดังนี้

(1) นำโคลนจากบริเวณห้วยกระเปียน ซึ่งเป็นโคลนที่ไหลมาจากภูจ้อก้อ และภูหินเหล็กไฟ เพราะปราศจากสารพิษและสารเคมี เนื้อโคลนมีความละเอียด เมื่อตักโคลนมาแล้วจะนำมาพักไว้ในโอ่ง และเติมน้ำให้เต็มเพื่อมิให้โคลนแห้ง มีการกรองเอาเศษดิน กรวด ทรายออก ให้เหลือแต่โคลนที่มีเนื้อละเอียด

(2) เมื่อต้องการใช้โคลนจะตักแต่น้ำโคลนที่ใส และเติมน้ำพอประมาณ เตรียมน้ำต่าง (น้ำจากขี้เถ้า) เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการย้อมสีที่มีส่วนทำให้สีคงทนและติดนาน

(3) แช่วีสตุจากสีธรรมชาติให้คลายสีก่อน 30-60 นาที จากนั้นต้มน้ำให้เดือด เพื่อสกัดสีจากธรรมชาติ อาทิ เปลือกสะเดาจะให้สีน้ำตาล แก่นขนุนจะให้สีเหลือง เปลือกต้นมะม่วงจะให้สีเขียว โดยใช้เวลาในการสกัดสีประมาณ 45-50 นาที และกรองเอาแต่น้ำสี

(4) เมื่อน้ำสีเดือดจึงนำเส้นฝ้ายลงย้อมประมาณ 45-60 นาที จากนั้นจะนำมาผึ่งลมให้แห้ง รอน้ำสีแห้งหมาด ๆ และเส้นใยฝ้ายเย็นลง จากนั้นนำเส้นฝ้ายลงแช่ในน้ำโคลน 15-30 นาที ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการสีสดหรือสีเข้ม เพราะถ้าแช่น้ำโคลนนานสีจะออกเข้ม แต่ถ้าแช่น้ำโคลนน้อยสีจะออกสด จากนั้นล้างออกด้วยน้ำต่างหรือน้ำขี้เถ้าจะช่วยทำให้ผ้าหมักโคลนมีสีที่ทน ไม่ซีดเร็ว นำมาผึ่งลมให้แห้งก่อนนำไปซักทำความสะอาดก่อนนำไปทอเป็นผืนผ้า

การผลิตผ้าหมักโคลนที่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าฝ้ายลายขิดบ้านภูหมู่ 1 ส่วนใหญ่ทำเป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้ สมาชิกที่หมู่บ้านดงมะแหม่ง ตำบลหนองสูงเหนือ มีการผลิตผ้าหมักโคลนเป็นอาชีพหลักเพื่อจำหน่าย ซึ่งขั้นตอนการทำผ้าหมักโคลนจะมีลักษณะที่คล้ายกันแต่จะนิยมใช้ดอกคำแสดมาใส่ผ้ากรอง และขี้กับน้ำต่างเพื่อให้ออกสีเข้ม

การผลิตผ้าไหมโดย “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านภู” ที่ผลิตผ้าไหมหมักโคลนแห่งเดียวของอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และได้รับเครื่องหมายการรับรองผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย ตรานกยูงพระราชทานสีเงิน (Classic Thai Silk) มีขั้นตอนการผลิตผ้าไหมหมักโคลน ดังนี้

(1) นำโคลนที่อยู่ในหนองน้ำบริเวณของหมู่บ้านที่ไหลมาจากภูจ้อก้อ เป็นดินโคลนที่อยู่ใกล้ภูเขาปราศจากสารเคมีที่มีคุณภาพเป็นไปตามลักษณะที่ชาวบ้านค้นพบ

(2) นำโคลนที่ได้มาพักไว้ในโอ่งและเติมน้ำให้เต็มเพื่อมิให้โคลนแห้ง โคลนนี้สามารถใช้ได้นานโดยจะตักเอากรวดหรือสิ่งเจือปนออก

(3) นำเส้นไหม (ซื้อมาจากบริษัทจุลไหมไทย) มาย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ จากนั้นล้างน้ำให้สะอาด

(4) นำผ้าไหมที่ย้อมสีแล้วมาหมักในน้ำโคลน 10 นาที ทั้งนี้ หากใช้โคลนน้อยผสมน้ำมาก โคลนจะเจือจางทำให้ได้ผ้าไหมสีดก แต่หากผสมน้ำน้อยโคลนจะเข้มข้นทำให้ได้ผ้าไหมสีหม่น หรืออาจทำให้

สีที่ได้จากธรรมชาติเปลี่ยนสีไป ทั้งนี้ การนำผ้ามาหมักโคลนช่วยให้เนื้อผ้านุ่มและสีติดทน (ผ้าไหมหมักโคลน จะไม่ใช้น้ำต่างเหมือนผ้าฝ้าย)

(5) จากนั้นจึงให้แห้ง ล้างน้ำให้สะอาดและนำมาทอเป็นผืนผ้าที่มีลวดลายสวยงาม

การทอผ้าไหมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว จะทอตามการสั่งซื้อของลูกค้าเป็นส่วนใหญ่ เพราะการทอผ้าไหมต้องอาศัยความประณีต ละเอียด ซึ่งจะใช้เวลาในการทอนานกว่าผ้าฝ้าย โดยเฉลี่ยผ้าไหม 1 ผืนจะใช้เวลานานกว่า 2 เดือน ดังนั้น ลูกค้าที่ต้องการจึงต้องสั่งล่วงหน้าจึงจะได้ผ้าไหมหมักโคลนที่มีคุณภาพ และสีสวยงาม

อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนทั้งสองแห่งจะมีหลักการบริหารงานที่แตกต่างกัน เพราะวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าฝ้ายลายขิดบ้านภู หมู่ 1 สมาชิกจะเน้นการผลิตภายในบ้านของตัวเอง แต่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านภู สมาชิกจะมารวมกลุ่มกันที่บ้านของประธานกลุ่ม โดยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน ส่วนบุคคลในครอบครัวของสมาชิกเป็นคนรุ่นใหม่จะเป็นผู้ช่วยและนำเทคโนโลยีมาช่วยออกแบบลวดลายให้มีความทันสมัย อีกทั้งมีการเพิ่มช่องทางการขายผ่านสื่อออนไลน์มาช่วยส่งเสริมการขายอีกด้วย

2) ผ้าหมักโคลน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

การผลิตผ้าหมักโคลนจังหวัดระยองจะแตกต่างจากผ้าหมักโคลนจังหวัดมุกดาหาร เพราะเป็นการนำโคลนทะเลมาหมักกับผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมที่ทอเป็นผืนมาแล้วหมักด้วยโคลนทะเล จากนั้นนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป หรือจะนำผ้ามาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปก่อนแล้วจึงนำมาหมักโคลนภายหลังก็ได้ โดยมีนายสิงหา พวงอ้อ เป็นเจ้าของแบรนด์ “ลีลาฝ้าย” โดยแบรนด์ลีลาฝ้ายได้นำโคลนทะเลจากหลายแห่งในจังหวัดระยองมาทดลองหมักผ้าพบว่า โคลนทะเลที่มีคุณสมบัติเหมาะกับการนำมาหมักผ้า คือ โคลนทะเลที่ปากคลองหาดปลา ด้วยเป็นโคลนที่มีคุณลักษณะพิเศษที่ผู้ผลิตเชื่อว่าโคลนบริเวณนี้ได้รับสารบางอย่างจากต้นโพธิ์ทะเล หรือไม่ไกลจากที่ช่วยทำให้ผ้ามีความนุ่มขึ้นและช่วยให้การย้อมสีติดได้ง่าย ส่วนโคลนทะเลที่นำมาใช้หมักผ้านั้นจะต้องตากในช่วงเวลาน้ำลดเท่านั้นเพราะไม่มีกระแสน้ำไหลที่นำสิ่งอื่น ๆ มาปะปนทำให้ได้โคลนที่ดีมีคุณภาพ โดยแบรนด์ลีลาฝ้าย มีขั้นตอนการผลิตผ้าหมักโคลนทะเล ดังนี้

(1) นำโคลนทะเลมาหมักทิ้งไว้ 3-4 วัน เพื่อให้โคลนตกตะกอน

(2) นำผ้ามาผูกกับอ่างเพื่อรองโคลน น้ำของโคลนจะไหลออกตามรูของผ้าสู่ภาชนะที่รองไว้ ทำให้ได้น้ำโคลนที่สะอาด (ก่อนที่จะนำผ้าลงหมักจะต้องทดสอบน้ำโคลนด้วยน้ำยาเพื่อให้โคลนมีความเป็นกรด)

(3) นำผ้าฝ้ายที่ต้องการหมักหรือเสื้อผ้าที่ตัดสำเร็จรูปแล้วมาหมักในน้ำโคลนทะเล 2-3 วัน จะทำให้เนื้อผ้านุ่มและต้องกลับผ้าที่หมักโคลนทะเลทุก 5-6 ชั่วโมง เพื่อมิให้เกิดรอยต่าง

(4) การย้อมสีหลังจากนำผ้ามาหมักโคลนทะเลแล้วจะย้อมสีไปพร้อมกัน เพราะโคลนจะช่วยดูดซับสีให้มีความเข้ม แต่หากไม่ต้องการย้อมสีผ้าที่หมักโคลนแล้วสามารถนำไปซักทำความสะอาดผืนลงให้แห้งและนำไปตัดเย็บเสื้อผ้าได้

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแบรนด์ลีลาฝ้ายจะผลิตผ้าหมักโคลนเพียงอย่างเดียวเพื่อให้ได้เนื้อผ้าที่นุ่มและมีเจดสีที่เป็นเอกลักษณ์ ก่อนจะนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปวางจำหน่าย แต่ผ้าที่หมักโคลนทะเล

เพียงอย่างเดียวไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก จึงได้พัฒนาการผลิตผ้าหมักโคลนทะเลที่สามารถนำมาใช้ดึงลวดลายบนใบไม้ได้อีกด้วย โดยพิมพ์ลายจากใบไม้ด้วยเทคนิค Eco printing ลงบนผืนผ้า ซึ่งกรรมวิธีการผลิตจะเริ่มต้นด้วยการเลือกใบไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ใบโปรง ใบฝาก ใบหูกวาง ใบยูคาลิปตัส ใบโกกงาง ใบกาสะลอง สบู่แดง และใบเพกา เป็นต้น ซึ่งใบไม้ที่เลือกมาจะมีลักษณะใบและลายเส้นที่แตกต่างกัน บางชนิดต้องใช้ใบแก่เพื่อให้ได้ลวดลายที่สวยงามและเด่นชัด อาทิ ใบยูคาลิปตัส แต่บางชนิดต้องเลือกใบที่มีลายเส้นคมชัด คือ ใบต้นสักจะทำให้ได้ลวดลายที่สวยงาม ทั้งนี้ ขั้นตอนการวางใบไม้จะมีผลต่อการได้สีและลายเส้นของใบไม้บนผืนผ้า ซึ่งถ้าหากวางใบไม้กว่าจะได้สีที่เข้มและถ้าวางใบไม้หลายจะได้สีอ่อนรวมถึงเส้นขอบของใบไม้จะแตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ ใบไม้ทุกใบไม้สามารถที่จะนำมาพิมพ์ลวดลายลงบนผืนผ้าได้ทันที อาจต้องนำไปชุบสีจากน้ำดอกไม้อคราม เปลือกมังคุด หรือกาแฟ ประมาณ 2-3 ชั่วโมง เพื่อให้ได้ลวดลายที่คมชัดขึ้น

ทั้งนี้ การผลิตผ้าหมักโคลนทะเลและพิมพ์ลวดลายด้วยกระบวนการ Eco printing มีขั้นตอน ดังนี้

1. นำผ้าแช่น้ำโคลนทะเลประมาณ 1-2 คืน เพื่อให้ผ้ามีความนุ่ม เมื่อสวมใส่จะรู้สึกสบายจากนั้นซักล้างทำความสะอาด

2. นำใบไม้ที่ต้องการพิมพ์ลายแช่น้ำโคลนทะเล 2 ชั่วโมง หรือมากกว่านั้น เพื่อให้ให้น้ำโคลนช่วยดึงลวดลายของใบไม้และทำให้ใบไม้สะอาดแต่ไม่ควรเกิน 3 วัน เพราะใบไม้จะเน่าและไม่สามารถนำมาใช้ได้

3. ออกแบบวางใบไม้ลงบนผืนผ้า หากต้องการย้อมสีผ้าสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

1) นำใบไม้แช่น้ำสีที่ได้จากธรรมชาติ เช่น คราม แก่นขนุน เปลือกมังคุด ต้นฝาดขมิ้น เป็นต้น โดยมีส่วนผสมของน้ำต่างเพื่อให้ใบไม้ดูดซึมสีธรรมชาติก่อนจะนำใบไม้มาวางบนผืนผ้าเพื่อทำลวดลาย ทั้งนี้ การนำใบไม้แช่น้ำสีเพียงอย่างเดียวบางครั้งจะได้ลวดลายของใบไม้ที่ไม่ชัดเจนหรือไม่ได้ลวดลายตามต้องการแต่เมื่อนำมาแช่ด้วยน้ำโคลนทะเลจะช่วยให้ได้ลวดลายที่ชัดเจนมากขึ้น

2) นำใบไม้แช่น้ำโคลนทะเลแล้ว นำมาออกแบบวางลงบนผืนผ้าที่ต้องการย้อมสี จากนั้นนำผ้าสีมาวางทาบบนใบไม้ลงอีกชั้นหนึ่งนำผ้าขาววางทับอีกชั้น และใช้พลาสติกหรือฟิล์มห่ออาหารมาห่อผ้าก่อนนำผ้าไปต้มซึ่งพลาสติกจะเป็นตัวกั้นไม่ให้สีที่ย้อมตกใส่ในบริเวณไม่ต้องการทำสี

4. วางแผ่นพลาสติกบนผืนผ้าและพับ จากนั้นม้วนผ้าให้แน่นและมัดด้วยเชือกเพื่อมิให้ใบไม้เคลื่อนที่จะทำให้เกิดลวดลายที่ชัดเจน

5. นำผ้าไปต้มในน้ำโคลนประมาณ 2 ชั่วโมง ทั้งนี้ หากสีตกจะตกในช่วงของการต้มนี้และสีจะไม่ตกอีก ส่วนการต้มผ้าในน้ำโคลนทำให้ได้สีที่อ่อนลง และช่วยทำให้ลวดลายของใบไม้มีความชัดเจนนอกเหนือจากการทำให้เนื้อผ้ามีความนิ่มและมีกลิ่นอายของโคลนอ่อน ๆ แล้ว ถ้าหากเป็นผ้าไหมจะได้ลวดลายที่ชัดเจนกว่าผ้าฝ้าย โดยผ้าไหมสามารถนำใบไม้ชนิดใดก็ได้มาทำลวดลาย เพราะจะได้ลวดลายที่ชัดเจน อาทิ ใบโพธิ์ทะเล ใบยูคาลิปตัส จะได้สีที่เข้มสวยงาม (ส่วนการต้มผ้าที่นานเกินไปจะทำให้สีของใบไม้ละลายไปกับน้ำ)

6. นำผ้าที่ต้มแล้วไปนึ่ง การนึ่งทำให้ผ้าแห้งและความร้อนจากพลาสติกที่ห่อผ้าจะกักเก็บความร้อนทำให้ลวดลายอยู่ทนแต่จะต้องทิ้งไว้ 1 คืน ทำให้ได้ลวดลายใบไม้ตามที่ต้องการ ทั้งนี้ การนึ่งเพียงอย่างเดียวจะได้ลวดลายที่ไม่ชัดเจน เพราะใบไม้บางชนิดต้องต้มจึงจะได้ลวดลายที่คมชัดตามที่ออกแบบไว้

7. จากนั้นนำผ้าไปอบให้หมาดและตากให้แห้ง นำมาซักทำความสะอาดอีกครั้งก่อนนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ต่อไป

5. ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานตรานกยูงพระราชทาน

“ตรานกยูงพระราชทาน” เป็นเครื่องหมายรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ไหมไทยที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางที่ช่วยแก้ไขปัญหาด้านมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยและการแอบอ้างนำคำว่า “ไหมไทย (Thai Silk)” ไปใช้เพื่อการค้า โดยสามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคทั้งชาวไทยและต่างประเทศเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยตรานกยูงพระราชทานเป็นมาตรฐานที่กรมหม่อนไหมได้จัดทำขึ้นเพื่อสนองพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระเมตตาและทรงห่วงใย จึงมีกระแสพระราชดำรัสให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการหาสาเหตุของปัญหาแนวทางการแก้ไข และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญลักษณ์ “นกยูงไทย” ให้เป็นเครื่องหมายรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยที่จะอนุรักษ์และรักษาผ้าไหมไทยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมคู่ชาติไทย จำนวน 4 ชนิด ได้แก่

1) ตรานกยูงพระราชทานสีทอง (Royal Thai Silk) เป็นผ้าไหมที่ผลิตโดยใช้เส้นไหม วัตถุประสงค์และกระบวนการผลิตที่เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมของไทยอย่างแท้จริง ซึ่งมีมาตรฐานการผลิตดังนี้ (1) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศไทยเท่านั้น (2) ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน (3) เส้นไหมต้องสาวด้วยมือผ่านพวงสาวลงภาชนะ (4) ทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านพุ่งกระสวยด้วยมือ (5) อาจมีการตกแต่งด้วยเส้นเงินหรือเส้นทองที่ได้มาตรฐานได้ไม่เกินร้อยละ 20 โดยพื้นที่ในหน่วยตารางหลา ในกรณีผ้าที่ทอด้วยกรรมวิธีการยก จก หรือขีด อนุญาตให้มีการตกแต่งด้วยเส้นเงินหรือเส้นทองที่ได้มาตรฐานได้ไม่เกินร้อยละ 50 (6) ลอกกาว และ (7) ย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติหรือสารเคมีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

2) ตรานกยูงพระราชทานสีเงิน (Classic Thai Silk) เป็นผ้าไหมที่ผลิตขึ้นโดยยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับการประยุกต์ใช้เครื่องมือและกระบวนการผลิตในบางขั้นตอน ซึ่งมีมาตรฐานการผลิต ดังนี้ (1) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศไทยเท่านั้น (2) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านหรือพันธุ์ไทยปรับปรุงเป็นเส้นพุ่งและ/หรือเส้นยืน (3) เส้นไหมสาวด้วยมือแบบพื้นบ้านหรือสาวเข้าอึกหรือเข้าระวง ด้วยเครื่องจักรไม่เกิน 5 แรงม้า (4) เส้นไหมตีเกลียวแบบพื้นบ้านหรือตีเกลียวด้วยเครื่องจักรไม่เกิน 5 แรงม้า (5) ทอด้วยกี่ทอมือ เช่น กี่ทอมือแบบพื้นบ้านพุ่งกระสวยด้วยมือ กี่กระตุก เป็นต้น (6) อาจมีการตกแต่งด้วยเส้นเงินหรือเส้นทองที่ได้มาตรฐานได้ ไม่เกินร้อยละ 20 โดยพื้นที่ในหน่วยตารางหลา ในกรณีผ้าที่ทอด้วยกรรมวิธีการยก จก หรือขีด อนุญาตให้มีการตกแต่งด้วยเส้นเงิน หรือเส้นทองที่ได้มาตรฐานได้ไม่เกินร้อยละ 50 (7) ลอกกาว และ (8) ย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติหรือสารเคมีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

3) ตรานกยูงพระราชทานสีน้ำเงิน (Thai Silk) เป็นผ้าไหมชนิดที่ผลิตด้วยภูมิปัญญาของไทยแบบประยุกต์ ใช้เทคโนโลยีการผลิตเข้ากับสมัยนิยมและเชิงธุรกิจ ซึ่งมีมาตรฐานการผลิต ดังนี้ (1) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศไทยเท่านั้น (2) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้เส้นไหมแท้เป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน (3) เส้นไหมที่ใช้อาจเป็นได้ทั้งชนิดที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย หรือเป็นเส้นไหมที่นำเข้าจากต่างประเทศ ในกรณีที่ใช้เส้นไหมที่นำเข้าจากต่างประเทศ จะต้องมียกสารกำกับกับการนำเข้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย (4) ไม่กำหนดวิธีการสาวและวิธีการทอ (5) อาจมีการตกแต่งด้วยเส้นเงินหรือเส้นทองที่ได้มาตรฐานได้ไม่เกินร้อยละ 20 โดยพื้นที่ในหน่วยตารางหลา ในกรณีผ้าที่ทอด้วยกรรมวิธีการยก จก หรือขีด อนุญาตให้มีการตกแต่งด้วยเส้นเงิน หรือเส้น

ทองที่ได้มาตรฐานได้ไม่เกินร้อยละ 50 (6) ลอกขาว และ (7) ย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติหรือสารเคมีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

4) ทรานกยุงพระราชทานสีเขี้ยว (Thai Silk Blend) เป็นผ้าไหมที่ผลิตด้วยกระบวนการผลิตและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ผสมผสานกับภูมิปัญญาไทยในด้านลวดลายและสีสันทระหว่งเส้นใยไหมแท้กับเส้นใยอื่นที่มาจากธรรมชาติหรือเส้นใยสังเคราะห์รูปแบบต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์การใช้งาน หรือตามความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งมีมาตรฐานการผลิต ดังนี้ (1) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศไทยเท่านั้น (2) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเส้นไหมแท้เป็นส่วนประกอบหลักมีเส้นใยชนิดอื่นเป็นส่วนประกอบรอง โดยพื้นที่ในหน่วยตารางหลา ซึ่งจะต้องระบุส่วนประกอบของเส้นไหมแท้และเส้นใยชนิดอื่นเป็นเปอร์เซ็นต์ให้ชัดเจน (3) อาจมีการตกแต่งด้วยวัสดุอื่น (4) ไม่กำหนดวิธีการผลิต (5) ลอกขาว และ (6) ย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติหรือสารเคมีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

โดยผ้าไหมทรานกยุงพระราชทานทั้ง 4 ชนิดต้องย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและผลิตในประเทศไทยเท่านั้น และกรมหม่อนไหมได้ยื่นจดทะเบียนทรานกยุงพระราชทานเป็นเครื่องหมายการค้ากับกรมทรัพย์สินทางปัญญา พร้อมทั้งยื่นจดทะเบียนในต่างประเทศแล้ว 35 ประเทศ

6. การสนับสนุนผ้าหมักโคลนทองสูงและผ้าหมักโคลนทะเล

เมื่อปี 2562-2563 หน่วยงานภาครัฐของจังหวัดมุกดาหารได้ให้การสนับสนุนผู้ผลิตผ้าหมักโคลนทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมเข้าสู่ระบบขั้นตอนการผลิต และตรวจสอบคุณภาพการผลิต เพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือที่รู้จักกันในนาม GI เครื่องหมายรับรองสินค้าที่รู้จักกันทั่วโลก และเปรียบเสมือนแบรนด์ที่บ่งบอกถึงคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า ซึ่งสินค้าที่ได้รับเครื่องหมาย GI จะเป็นเครื่องมือทางการตลาดและช่วยประชาสัมพันธ์สินค้าได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศสนใจที่จะสั่งซื้อสินค้า ซึ่งกระบวนการตรวจสอบผ้าหมักโคลนทองสูงเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือ GI นั้นหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุกดาหาร และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร โดยเข้าสังเกตการณ์กระบวนการผลิตทุกขั้นตอน และตรวจสอบวัสดุที่ใช้ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการผลิต โดยใช้วัสดุจากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เริ่มตั้งแต่โคลนที่ใช้หมักผ้าที่มีคุณลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากดินโคลนบริเวณอื่น และสีที่ใช้ย้อมต้องได้มาจากธรรมชาติและต้องไม่มีสารเคมีเจือปน และที่สำคัญขั้นตอนการผลิตต้องมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลของท้องถิ่นนั้น ๆ ร่วมด้วย และด้วยกระบวนการผลิตจากภูมิปัญญาที่ใช้วัสดุการผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่น จึงส่งผลให้ผ้าหมักโคลนทองสูงมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ เนื้อผ้ามีความนิ่มและนุ่มจากวัสดุธรรมชาติและซบเหงื่อได้ดี โดยเฉพาะเป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ทำให้ผ้าหมักโคลนทองสูงได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

นอกจากนี้ กรมหม่อนไหมได้ให้บริการตรวจสอบรับรองมาตรฐานผ้าไหมไทย (ทรานกยุงพระราชทาน) เพื่อยกระดับการผลิตผ้าไหมของประเทศไทยให้มีคุณภาพมาตรฐาน เพิ่มมูลค่าผ้าไหม และสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค และเพื่อสนองพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่จะอนุรักษ์และรักษาผ้าไหมไทยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมคู่ชาติไทย ซึ่งการผลิตผ้าไหมหมักโคลนทองสูงของชุมชนหนองสูง จังหวัดมุกดาหารได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทรานกยุงพระราชทานสีเงิน (Classic Thai Silk) เป็นผ้าไหมที่ผลิตขึ้นโดยยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับ

การประยุกต์ใช้เครื่องมือและกระบวนการผลิตในบางขั้นตอน ซึ่งมีมาตรฐานการผลิตที่เป็นผลิตภัณฑ์ผลิตในประเทศไทยเท่านั้น เช่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน หรือพันธุ์ไทยปรับปรุงเป็นเส้นพุ่งและ/หรือเส้นยืน เส้นไหมสาวด้วยมือแบบพื้นบ้านหรือสาวเข้าอึกหรือเข้าระวิง ด้วยเครื่องจักรไม่เกิน 5 แรงม้า และย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติหรือสารเคมีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

โดยเมื่อปี 2564 กรมหม่อนไหมได้ให้การรับรองมาตรฐานผ้าไหมไทยตรานกยูงพระราชทานแก่ผู้ผลิตทั่วประเทศ จำนวน 1,630 กลุ่ม 24,035 ราย ปีละมากกว่า 200,000 เมตร คิดเป็นมูลค่ามากกว่า 500 ล้านบาท/ปี โดยผลจากการขับเคลื่อนการให้บริการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานฯ นอกจากสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มรายได้ให้กับผู้ผลิตผ้าไหมไทยแล้ว ยังทำให้ผู้ซื้อหรือใช้ผ้าไหมมีความมั่นใจว่าผ้าไหมที่ผ่านการรับรองเป็นผ้าไหมแท้ สีไม่ตก และมีคุณภาพมาตรฐาน ปัจจุบันผู้ผลิตผ้าไหมไทยสามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายผ้าไหมที่ผ่านการรับรองมาตรฐานตรานกยูงพระราชทาน โดยผ่านช่องทางการจำหน่ายทาง Social Media และ Platform ต่าง ๆ ซึ่งกรมหม่อนไหมได้ดำเนินการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง

ขณะที่ผ้าหมักโคลนทะเลแบรนด์ลีลาฝ้าย เดิมผู้ผลิตได้จำหน่ายภายในบ้านพักที่จัดเป็นร้าน ต่อมาเมื่อผ้าหมักโคลนทะเลได้รับความนิยมมากขึ้น จึงได้ขยายมาเปิดร้านในห้างสรรพสินค้าจังหวัดระยอง และพัทยา จังหวัดชลบุรี รวมทั้งช่องทางผ่านออนไลน์ นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนช่องทางการจำหน่ายจากบริษัทคิงส์เพาเวอร์ จังหวัดชลบุรี โดยมีสินค้าจำหน่ายที่สนามบินและที่ร้านของบริษัทฯ ส่งผลให้ผ้าหมักโคลนทะเลกลายเป็นสินค้าเป็นที่นิยมของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศอย่างมาก นอกจากนี้ ผ้าหมักโคลนทะเลพิมพ์ลายจากใบไม้ได้รับการติดต่อให้ร่วมแสดงสินค้าที่ต่างประเทศ เช่น อินเดีย สิงคโปร์ และจีน เป็นต้น ทำให้มียอดการจำหน่ายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันผ้าหมักโคลนทะเล แบรนด์ลีลาฝ้ายได้รับการคัดเลือกเป็นสินค้าโอท็อประดับ 4 ดาว จึงได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนช่องทางการขายจากหน่วยงานภาครัฐทั้งแบบออนไลน์ในแอปพลิเคชัน “OTOP today” และเข้าร่วมงานการจัดแสดงสินค้า OTOP City เป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง

7. ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชลดา จันป๋ม (2559) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าดั้งเดิม บ้านหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการจัดการผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าดั้งเดิม บ้านหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นการปรับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เข้ากับยุคสมัยพร้อมกับประยุกต์ลวดลายดั้งเดิมและสีสันทันให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในทุกยุคสมัย ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าดั้งเดิมจะมีจุดแข็งหรือเงื่อนไขความสำเร็จอยู่ที่การมีผู้นำที่มีประสบการณ์ด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม รวมถึงมีความรู้และทักษะด้านการทอผ้าด้วยรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มแบบยืดหยุ่นที่มีการรักษาระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเพื่อรักษากลุ่มลูกค้าและรายได้ของกลุ่ม ทั้งยังมีการนำเอาแอปพลิเคชันโดยเฉพาะเฟซบุ๊ก (Facebook) มาช่วยในการติดต่อกับลูกค้าและเป็นหน้าร้านออนไลน์ (Online) ที่มีส่วนทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น ทั้งนี้ กลุ่มมีจุดอ่อนหรือข้อจำกัดอยู่ที่การขาดผู้สืบทอดงานทอผ้า โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ซึ่งส่วนมากทอผ้าไม่เป็นและปัจจุบันสมาชิกกลุ่มมีการแยกตัวออกมารับทอผ้าส่งขายกันเอง ส่งผลให้การผลิตผ้าขึ้นลูกค้าต้องรอประมาณ 1-3 เดือนต่อผ้าชิ้น 1 ผืน และการใช้ฝ้ายธรรมชาติแท้จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีข้อจำกัด คือ หนึ่งปีเก็บเกี่ยวฝ้ายได้เพียง 3 ครั้ง ถ้าหากมียอดสั่งซื้อผ้าจำนวนมากจะส่งผลต่อความเสี่ยงที่ฝ้ายจะไม่เพียงพอสำหรับการทอผ้าขึ้น ซึ่งอาจจะต้อง

รอนานประมาณ 4 เดือนถึง 1 ปี ซึ่งทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าดั้งเดิม จะต้องหาทางแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าวต่อไป

อินดาฯ รัชเวทย์ และเจษฎาพล กิตติพัฒน์วิทย์ (2561) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ โดยใช้สารช่วยย้อมด้วยน้ำแร่ธรรมชาติและโคลนจากภูโคลน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้ทำการศึกษาวิธีการย้อมสีธรรมชาติบนเส้นด้ายฝ้าย โดยใช้สีจากแก่นไม้ฝาง ขมิ้นและมีสารช่วยติด ได้แก่ สารส้ม CaCl_2 CuSO_4 ก่อนย้อม ระหว่างย้อม และหลังย้อมสีย้อม จนได้เฉดสีที่เหมาะสมทั้งหมด 5 เฉดสี จากนั้นนำผ้าจาก 5 เฉดสี ไปถักทอเป็นผืนผ้าและนำไปทดสอบความคงทนต่อการซักและการขัดถู พบว่า มีความคงทนต่อการซักน้อยแต่มีความคงทนต่อการขัดถูในระดับดี หลังจากนั้นได้นำผืนผ้าที่ได้ไปทำการย้อมด้วยโคลนจากภูโคลน ในอัตราส่วน 1:3 ในระยะเวลา 5 วัน พบว่า เฉดสีที่ได้มีความสว่างมากขึ้นแต่มีความคงทนต่อแสงน้อย รวมทั้งผ้ามีความนุ่มมากขึ้นหลังจากหมักผ้าด้วยโคลน ทั้งนี้ การย้อมสีจากธรรมชาติจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการย้อมสีเส้นด้าย ได้แก่ ชนิดของพืช ชนิดของสารช่วยติด ความเข้มข้นของสารช่วยติด และกระบวนการย้อมสีของสารช่วยติด โดยมีสภาวะที่เหมาะสมทั้งหมด 5 สภาวะและมีเฉดสีที่แตกต่างกัน

จุฑามาศ ดอนอ่อนบัว และจิรวัดน์ พิระสันต์ (2563) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่น จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ผ้าฝ้ายทอมือท้องถิ่นจังหวัดเลยมีเทคนิคเฉพาะกลุ่ม คือ การย้อมเส้นด้ายสีคราม สีมะเกลือ สีเปลือกไม้และผ้าที่ย้อมสีจะไม่ตกเข้าหากัน เพราะแช่น้ำมะเกลือตอนย้อมด้ายเพื่อกันสีตก ในส่วนรูปแบบของผ้าทอนั้นยังมีการทอผ้าด้วยกี่โบราณโดยผู้หญิงจะเป็นฝ่ายทอผ้าหลังจากว่างเว้นจากงานบ้าน ปัจจุบันการทอผ้ามีการผลิตน้อยลงเนื่องจากใช้เวลาในการผลิตนาน ส่วนลวดลายที่คิดค้นขึ้นเองและเป็นอัตลักษณ์ คือ ลายราชวัตรถือได้ว่าเป็นลายต้นแบบในการทอผ้าของจังหวัดเลย ซึ่งนวัตกรรมการพัฒนาและกระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดเลย เป็นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือด้วยนวัตกรรมภายใต้แนวคิดการใช้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมร่วมกับการออกแบบในเชิงสร้างสรรค์ผสมผสานวัฒนธรรมร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของจังหวัดเลย เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือให้มีรูปแบบมาตรฐานสากลร่วมสมัย และเพิ่มมูลค่าของผ้าฝ้ายทอมือที่สร้างความแตกต่างและเป็นการยกระดับผลิตภัณฑ์สิ่งทอด้วยนวัตกรรมให้เป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดในวงกว้างเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สินค้าที่มีอยู่นั้นขยายขอบเขตทางการค้าและตรงกับความต้องการของลูกค้า

สำหรับการสร้างศักยภาพและความยั่งยืนให้กับสินค้าท้องถิ่นภายใต้การนำกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยมีหน่วยงานภายนอกหรือหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในโครงการในการพัฒนา คือ กลุ่มสมาชิกทอผ้ามีส่วนร่วมในการร่วมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดเลยเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ในด้านการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมผ้าฝ้ายทอมือทำให้เกิดกระบวนการผลิตที่มีความเป็นอัตลักษณ์โดยวิเคราะห์จากปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมส่งผลให้เกิดกระบวนการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่นของจังหวัดเลย

ชนิษฐา จิตชนะกุล (2564) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) พบว่า ผ้าหมักโคลนหนองสูงเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบนั้นเป็นภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้เดิมเกิดจากประสบการณ์การทดลองและภูมิปัญญาที่มาจากความเชื่อ โดยผู้ผลิตได้นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาเป็น

ส่วนประกอบในการผลิตผ้าหมักโคลนตามที่ได้รับ การสืบทอดมา จนทำให้ได้ผ้าหมักโคลนหนองสูงมีอัตลักษณ์ และเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ด้วยเป็นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง กระบวนการผลิต ส่วนองค์ความรู้ที่นำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ผู้ผลิตได้จากการอบรม และนำมาดัดแปลงในกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป รวมทั้งได้นำเทคโนโลยี เข้ามาบริหารจัดการและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายในรูปแบบออนไลน์ จึงทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้มากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีอาชีพเสริมและสามารถพึ่งพาตนเองได้ นับว่าเป็นการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ให้แก่ ชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้ คือ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาผ้าหมักโคลน ที่เป็นผลิตภัณฑ์ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของชุมชนอื่นเพื่อเปรียบเทียบกับภูมิปัญญาในกระบวนการผลิต ผ้าหมักโคลน รวมถึงควรมีศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งบางชุมชนขาดการสืบทอดอาจทำให้ ภูมิปัญญานั้น ๆ สูญหายได้

พงศสวัสดิ์ ราชจันทร์, เสกสรรค์ สนวน และชัชชัย จันท์เต็ม (ม.ป.ป.) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนบ้านหนองสูง ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ประเด็น “ผ้าหมักโคลน” เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชนเผ่าภูไทที่เกิดขึ้นเฉพาะถิ่น ลวดลายจึงบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของ ชนเผ่าภูไท รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อของผ้าแต่ละประเภทในอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ที่อยู่ คู่ชาวบ้านมาตั้งแต่โบราณกาล และยังคงสืบทอดเทคนิคการทำผ้าหมักโคลนมาจนถึงปัจจุบัน จึงกลายเป็น เอกลักษณ์ผ้าทอมือเส้นใยธรรมชาติของบ้านหนองสูงเป็นที่รู้จักภายในประเทศ และยังได้รับการยอมรับจาก ผู้บริโภคในและต่างประเทศอีกด้วย ส่วนประเด็นแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาผ้าหมักโคลน โดยจะมุ่งเน้นใน การให้โอกาสกับประชาชนที่มีความสนใจจะเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทำผ้าหมักโคลน เข้ามาจับฟังและ มาเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีทำผ้าหมักโคลนมีการสอนเทคนิคต่าง ๆ จากการนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่ามากที่สุด

ศรัณย์ จันท์แก้ว และกิตติศักดิ์ อริยะเครือ (2564) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการ แปรสภาพเส้นใยจากใบอ้อยเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอตามแนวคิดนิเวศเศรษฐกิจ จากการศึกษาเส้นใย ผสมของเส้นใยใบอ้อยและเส้นใยฝ้าย เพื่อนำมาทำเป็นเส้นด้ายสำหรับนำไปใช้ในงานสิ่งทอ โดยมีขั้นตอน การเตรียมเส้นใยอ้อย เริ่มจากการคัดเลือกพันธุ์อ้อยที่ให้เส้นใยโดยใช้ใบอ้อยพันธุ์ LK92-11: ซึ่งมีความยาว ใบเฉลี่ย 100-120 เซนติเมตร ความกว้างเมื่อใบคลี่เต็มที่เฉลี่ย 7 เซนติเมตร และมีระยะเวลาในการปลูก 6-8 เดือน เป็นวัตถุดิบในการผลิตเส้นใย จากนั้นฉีกแกนกลางใบอ้อยทิ้งและล้างให้สะอาดนำไปผึ่งลมเพื่อให้สะเด็ด น้ำ นำใบอ้อยที่เตรียมไว้แช่หมักในน้ำหมักชีวภาพ (ค่า pH 1.5-2) เจือจางด้วยน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ (ค่า pH 5-5.6) อัตราส่วน 80: 20 โดยปริมาตร 50 ลิตร ในถังพลาสติกระบบเปิด-ปิด เป็นเวลา 4 เดือน ระหว่างการแช่หมักให้เปิดถังหมักทุก 1 เดือน เพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของเส้นใยและเมื่อหมัก ครบ 4 เดือน นำมาซักล้างด้วยน้ำเปล่าจากนั้นนำไปต้มด้วยน้ำเปล่าผสมโซดาไฟอัตราส่วน 10 ลิตร: 2 กรัม ที่อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 1 ชั่วโมง เสร็จแล้วนำเส้นใยตากแดดให้แห้งจะได้เส้นใยที่อ่อนนุ่ม สามารถนำไปเป็นส่วนผสมร่วมกับเส้นใยชนิดอื่น เพื่อนำไปพัฒนาเป็นเส้นด้ายจากใยธรรมชาติสำหรับงาน สิ่งทอ เช่น เสื้อคลุม หมวก รองเท้า กระเป๋า และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การนำเสนอองค์ความรู้และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ประกอบด้วยข้อค้นพบ เริ่มจากต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อ ผู้ผลิตชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการผลิตสินค้าของชุมชนให้ตรงกับความต้องการ

ของกลุ่มผู้บริโภคที่สามารถสร้างเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการปรับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เข้ากับทุกยุคทุกสมัยและมีลวดลายสีสันทันให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ภายใต้กระแสความนิยมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มาจากธรรมชาติปราศจากสารเคมีเป็นประการสำคัญ อีกทั้งยังมีข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหม ด้วยวิธีการหมักโคลนซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มนำมาซึ่งรายได้ให้กับชุมชน อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตผ้าหมักโคลนให้คงอยู่คู่ประเทศสืบไป

ทั้งนี้ กระบวนการทำผ้าหมักโคลนของแต่ละชุมชนล้วนก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ จากการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนในการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์มาจากบรรพบุรุษผนวกกับองค์ความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการสังเกต การทดลองที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความเจริญทางอารยธรรมของท้องถิ่นอีกด้วย ขณะที่ผ้าที่ทอแต่ละผืนยังเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์และวิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชน โดยผ้าทอจะมีกระบวนการผลิตตั้งแต่รูปแบบ ลวดลายที่ประณีตงดงาม ซึ่งความงดงามที่ปรากฏอยู่บนผืนผ้าสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจ ความมานะ อดทน ตลอดจนความพิถีพิถันของผู้ทอ จนกลายเป็นภูมิปัญญาแห่งหัตถกรรมผ้าทอ ซึ่งผ้าทอที่ปรากฏในแต่ละท้องถิ่นของประเทศไทยจะมีลักษณะที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ คติความเชื่อ ค่านิยม และวัสดุที่ใช้ในการทอผ้า รวมทั้งขั้นตอนการผลิต การถักทอ การสร้างลวดลายบนผืนผ้า นับเป็นภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ และจากการศึกษากระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอหนองสูง เป็นแหล่งผลิตผ้าหมักโคลนทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่สำคัญในจังหวัดมุกดาหารมีการสืบทอดกระบวนการทำผ้าหมักโคลนตั้งแต่โบราณจวบจนปัจจุบัน และพัฒนากระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม โดยภูมิปัญญาชาวบ้านมาบูรณาการกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการอบรมที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาต่อยอดและยังเป็นการเพิ่มศักยภาพให้แก่ผู้ผลิต อันส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ผ้าหมักโคลนมีคุณภาพได้มาตรฐาน เป็นสินค้าระดับชาติและได้รับเครื่องหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) สร้างชื่อเสียงและอัตลักษณ์ให้แก่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้เรียบเรียงได้จำแนกข้อมูลที่น่าสนใจในวิจัยปริทัศน์ครั้งนี้เป็น 3 ด้านองค์ความรู้ คือ 1) ระดับต้นน้ำ 2) ระดับกลางน้ำ และ 3) ระดับปลายน้ำ สรุปได้ ดังนี้

1. ระดับต้นน้ำ เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาการปลูกฝ้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตผ้าฝ้าย โดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกสายพันธุ์ฝ้าย การได้มาของฝ้ายที่มีคุณภาพนั้น เกษตรกรจะต้องคัดเลือกสายพันธุ์ฝ้ายที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศของประเทศไทย เช่น พันธุ์ศรีสำโรง 60 พันธุ์ศรีสำโรง 2 และพันธุ์ตากฟ้า 2 เป็นต้น ส่วนการปลูกฝ้ายควรเลือกดินที่เหมาะสมมีความสมบูรณ์ปานกลาง และเป็นดินที่ระบายได้ดีเมื่อฝนตกหนัก หรือมีการยกร่องก่อนปลูก การปลูกฝ้ายควรเลือกเวลาที่ฝ้ายจะให้ผลผลิตดีที่สุดเมื่อฝ้ายแก่แตกปุย แต่ต้องไม่อยู่ในช่วงฤดูฝน ทั้งนี้ การกำหนดเวลาปลูกฝ้ายจะแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่เนื่องจากฤดูฝนจะหมดไม่เหมือนกัน การเก็บเกี่ยวฝ้ายจะมีอายุประมาณ 120 วันหลังออก และต้องทำให้มีผลผลิตที่มีคุณภาพเมื่อขายจะได้ราคาสูง เพื่อนำไปสู่การทำเส้นฝ้ายและการถักทอผ้าฝ้ายเป็นผืนผ้าต่อไป

ส่วนการได้มาของเส้นไหม ผู้เลี้ยงไหมจะเลี้ยงไหมประมาณ 45-52 วัน ซึ่งหนอนไหมจะกินใบหม่อนเป็นอาหาร และหยุดกินอาหารและลอกคราบออกมา ในแต่ละช่วงเวลาไหมจะให้ความหนาของเส้น

ไม่เท่ากันหรือสีไม่เหมือนกัน และการซักใยไหมโดยรังไหมแต่ละรังจะให้สายไหมขนาดที่แตกต่างกัน ส่วนการสาวไหมจะต้องอาศัยเทคนิค ทักษะและความชำนาญของผู้สาวไหมจึงจะได้เส้นไหมที่มีคุณภาพ ขณะที่การย้อมสีไหมจะนำไหมดิบมาฟอกไม่ให้มีไขมันเกาะและย้อมด้วยสีจากธรรมชาติ เมื่อนำมาทอการวางลายจะแตกต่างกัน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับกรวางลายผ้าของผู้ทอในแต่ละท้องถิ่น ส่วนการเก็บผ้าที่ทอแล้วจะมีวิธีการเก็บด้วยการม้วนผ้าในแกนม้วนผ้า ปัจจุบันปริมาณการผลิตเส้นไหมในประเทศยังไม่เพียงพอจึงต้องสั่งนำเข้าจากประเทศจีน

2. ระดับกลางน้ำ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหมทอมือผ่านกระบวนการหมักโคลน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างอัตลักษณ์ภายใต้การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาต่อยอดเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ที่มีคุณสมบัติในการรักษาคุณภาพเนื้อผ้านุ่ม สวมใส่สบาย และระบายความร้อนได้ดี เมื่อนำไปย้อมสีจะได้สีสดใส ลดการเกาะของฝุ่นควัน จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ใช้กระบวนการผลิตจากธรรมชาติ โดยมีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสามารถสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ให้กับชุมชน สามารถขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) รวมถึงกระบวนการผลิตผ้าไหมที่ได้รับเครื่องหมายการรับรองผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยตรานกยูงพระราชทานสีเงิน (Classic Thai Silk) ที่กรมหม่อนไหมได้จัดทำขึ้นเพื่อสนองพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่จะอนุรักษ์และรักษาผ้าไหมไทยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมคู่ชาติไทย ซึ่งเป็นผ้าไหมที่ผลิตขึ้นโดยยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับการประยุกต์ใช้เครื่องมือและกระบวนการผลิตในบางขั้นตอน ทั้งนี้ การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมนั้นจะต้องอาศัยฝีมือและความรู้ ความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก นับเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่งที่มีความสวยงาม นอกจากนี้ ความสามารถในการทอ การสอดกระสวย ความแรงในการตีกระทบหรือการฟัดทำให้ได้สีเข้มอ่อนต่างกัน การเรียงเส้นไหมให้ตรงลายจะแสดงถึงความคมชัดและความชำนาญของผู้ทอแต่ละคน อีกทั้งอากาศ อุณหภูมิ หรือแม้แต่อารมณ์และความรู้สึกของผู้ทอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อความสวยงามของผ้าผืนนั้น ๆ จึงทำให้ผ้าทอมือแต่ละผืนผ้าที่ทอได้จะมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองที่มีเพียงผืนเดียวเท่านั้น

ขณะที่ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนทะเล อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตผ้าหมักโคลนทะเลที่เป็นแห่งแรกและมีแห่งเดียวในภาคตะวันออก โดยผู้ผลิตดัดแปลงภูมิปัญญาที่มีอยู่ในภูมิภาคอื่นสามารถนำมาปรับใช้กับทรัพยากรในท้องถิ่น คือ โคลนทะเล และมีการนำเทคนิค Eco printing ทำให้ผ้าหมักโคลนทะเลมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์และแตกต่างไปจากผ้าหมักโคลนในท้องถิ่นอื่น นับเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้า ทดลอง และการทำซ้ำ จนกลายเป็นการสั่งสมประสบการณ์และเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและบริบททางสังคมนำไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ที่แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองและช่วยทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

3. ระดับปลายน้ำ จากกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนซึ่งเป็นกระบวนการผลิตที่ต้องอาศัยความอดทน ทักษะ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ผลิตแล้ว จะต้องมีความรักและพร้อมที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพของการผลิตผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องให้ความสำคัญกับชุมชนอย่างจริงจัง ในการส่งเสริมและสร้างศักยภาพเกิดความเชื่อมโยงในการขยายช่องทางการจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางให้มีความหลากหลาย ภายใต้การส่งเสริมและการสนับสนุนช่องทางจำหน่ายผ่านสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ผ่านแอปพลิเคชัน OTOP today การแสดงสินค้า (Event) เป็นต้น มีการออกแบบหรือบรรจุผลิตภัณฑ์ให้

สวยงามเพื่อสร้างความสนใจไปยังกลุ่มลูกค้า โดยสร้างมาตรฐานความน่าเชื่อถือสำหรับผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่มีกระบวนการผลิตจากธรรมชาติและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ของชุมชน และเพื่อเป็นการต่อยอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

โดยในส่วนของผลการศึกษาวิจัยจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายและผ้าไหมโดยชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน ผ่านกระบวนการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนและหมักโคลนทะเล สามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากท้องถิ่น ที่สร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ควบคู่กับการพัฒนาและปรับปรุงแบบประยุกต์ลวดลายให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค การนำความรู้และทักษะด้านการทอผ้าที่วางลวดลายบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีการออกแบบภายใต้การนำแนวคิดการใช้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีด้วยการพิมพ์ลายจากไปไม้ด้วยเทคนิค Eco printing ลงบนผืนผ้าซึ่งเป็นนวัตกรรมการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีรูปแบบตามมาตรฐานสากลและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ผ่านการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ อาทิ สีคราม สีมะเกลือ และสีของเปลือกไม้จากแก่นไม้ฝางและขมิ้นด้วยการเติมสารช่วยติด คือ สารส้ม ภายใต้การส่งเสริมและการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาบริหารจัดการในการเพิ่มช่องทางจำหน่ายในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง นอกจากนี้ จากผลการวิจัยพบว่าชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัด คือ ขาดผู้สืบทอดงานทอผ้า โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะทอผ้าไม่เป็น และสมาชิกกลุ่มจะแยกตัวออกมาจับทอผ้ากันเอง ส่งผลให้การผลิต (ผ้าชิ้น) ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องรอนาน ซึ่งการผลิตผ้าฝ้ายธรรมชาติแท้ยังเป็นอีกหนึ่งข้อจำกัด หากมียอดสั่งซื้อเป็นจำนวนมากจะส่งผลต่อเส้นฝ้ายที่ไม่เพียงพอสำหรับการทอผ้าชิ้น ขณะเดียวกันยังมีผลการศึกษาวิจัยที่เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการแปรสภาพเส้นใยจากไปอ้อยเพื่อนำมาเป็นเส้นด้ายสำหรับนำไปผสมร่วมกับเส้นใยชนิดอื่นเพื่อนำไปพัฒนาเป็นเส้นด้ายจากใยธรรมชาติสำหรับงานสิ่งทอต่อไป

8. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย

จากรายงานการศึกษาข้างต้น ผู้เรียบเรียงมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ด้านการส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนของไทยเพื่อยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ระดับชาติและนานาชาติ โดยเป็นข้อเสนอแนะทั่วไปที่นำเสนอจำแนกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ภาครัฐ (หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) ผู้ผลิต (ครัวเรือน ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน) และผู้บริโภค ดังนี้

ภาครัฐ

1. ควรส่งเสริมและสนับสนุนหรือจัดสรรทุนให้มีการสืบทอดต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อาทิ การทอผ้าด้วยมือ การผลิตผ้าหมักโคลนทุกประเภท การย้อมสีจากธรรมชาติ การพิมพ์ลวดลายด้วย Eco printing ซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ในวงการสิ่งทอ ทั้งนี้ เพื่อสร้างฐานที่มั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้กับกลุ่มผู้ผลิตผ้าหมักโคลนทุกประเภท อาทิ การอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์ การศึกษาดูงาน ควรมีการสร้างมาตรฐานความน่าเชื่อถือจากการผลิตผ้าที่ย้อมสีจากธรรมชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ให้กับชุมชน ซึ่งเป็นการยกระดับความรู้ความสามารถในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานราก

3. มีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ลักษณะพิเศษผ้าหมักโคลนของจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดระยองไปยังวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ในประเทศ หรือต่างประเทศเพื่อเป็นการต่อยอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรม และนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสามารถเพิ่มมูลค่าในพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าแก่ผู้มาเยือนหรือผู้มาท่องเที่ยว
4. ต้องเสริมสร้างศักยภาพการผลิตผ้าหมักโคลนทุกประเภทและผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงเพื่อขยายช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย โดยมีวิธีการจัดทำรูปแบบการประชาสัมพันธ์ในลักษณะของการทำ Content Marketing ควบคู่ด้วย
5. สนับสนุนและจัดให้มีการแสดงสินค้า (Event) และการจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้สร้างความประทับใจและจดจำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้กับผู้บริโภค เพื่อจะก้าวไปสู่การส่งมอบคุณภาพของผ้าทอมือทุกฝืนที่ได้รับการทอและหมักโคลนด้วยใจไปยังลูกค้านานาชาติประเทศทั่วโลกต่อไป อันจะส่งผลต่อการรับรู้ของกลุ่มผู้บริโภคได้อย่างยั่งยืน
6. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนและหมักโคลนทะเล เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการถ่ายทอดความรู้โดยวิธีการสอน การสาธิตให้ดู และการฝึกปฏิบัติตามให้แก่บุคคลที่สนใจ เพื่อเพิ่มทักษะให้กับผู้ผลิต ชุมชนผู้สนใจ อีกทั้งยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาการผลิตผ้าฝ้าย และผ้าไหมหมักโคลนและหมักโคลนทะเลให้คงอยู่คู่จังหวัดและประเทศต่อไป
7. มีการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนในท้องถิ่นอื่น เพื่อค้นหาลักษณะของชุมชน สามารถนำไปสู่การจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา และเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ GI อีกทั้งเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันระดับชาติและนานาชาติ
8. ให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง Contract farming โดยการทำการเกษตรปลูกฝ้ายแบบมีสัญญาในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาการปลูกฝ้ายซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศโดยจะมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง
9. หน่วยงานระดับท้องถิ่นควรส่งเสริมให้ความรู้ และสร้างความเป็นมาตรฐานความน่าเชื่อถือทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่หมักด้วยโคลน ผ่านการยอมรับจากธรรมชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ให้กับชุมชน
10. สถาบันการศึกษาควรให้ความรู้ด้านการจดสิทธิบัตรทรัพย์สินทางปัญญาแก่ชุมชนเกี่ยวกับการทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่หมักด้วยโคลนและการย้อมสีด้วยธรรมชาติ หรือควรศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการบรรจุเข้าหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ มิให้สูญหายได้

ผู้ผลิต

1. ต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มีการออกแบบและจัดทำบรรจุภัณฑ์สำหรับใส่ผลิตภัณฑ์ให้สวยงามเพื่อดึงดูดและสร้างความสนใจไปยังกลุ่มผู้บริโภค โดยผู้ผลิตจะต้องสร้างความแตกต่างด้านคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ให้มี

คุณลักษณะพิเศษหรือผลิตสินค้าในรูปแบบใหม่ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและขยายฐานลูกค้าไปสู่ตลาดใหม่ ๆ ทั้งในและต่างประเทศอย่างมีจุดเด่นและมีศักยภาพสูงในการแข่งขัน

2. ศึกษาข้อมูลเพื่อเพิ่มช่องทางส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การสร้าง Facebook Fanpage การขายผ่านระบบออนไลน์ไปทั่วโลกทางอีเบย์ (eBay) หรือการจัดทำแผ่นพับ การจัดทำ QR Code เพื่อเผยแพร่เรื่องราว (Story) ของสินค้า ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ รวมถึงการให้บริการ ซึ่งเป็นการสร้างเรื่องราวเบื้องหลังที่ชุมชนได้นำเสนอให้ทราบถึงที่มาที่ไปของผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจนโดยมีเนื้อหาที่น่าสนใจน่าติดตาม

3. มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาบริหารจัดการ มีการลงโฆษณาในสื่อวิทยุหรือโทรทัศน์ หรือผ่านระบบ Mobile Application รวมถึงการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน

4. มีการศึกษาแนวทางการสืบสานทุนทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาในผลิตภัณฑ์ และขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหมหมักโคลนของจังหวัดมุกดาหารและหมักโคลนทะเลของจังหวัดระยอง หรือของท้องถิ่นอื่น ๆ ควรมีการฝึกปฏิบัติและควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างกลุ่ม หรือกลุ่มอื่น ๆ เพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญในการผลิต อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาการผลิตผ้าหมักโคลนที่นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าฝ้ายและผ้าไหม และยังเป็นการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมและสนองต่อความต้องการผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อความยั่งยืนต่อไป

5. คริวเรือน ชุมชน วิสาหกิจชุมชน ควรมีการรวมกลุ่มในลักษณะคลัสเตอร์ โดยเริ่มตั้งแต่กลุ่มต้นน้ำ ได้แก่ การปลูกฝ้าย การเลี้ยงไหม กลุ่มกลางน้ำ ได้แก่ การย้อมสี การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่มีการเพิ่มคุณภาพด้วยการหมักโคลนและหมักโคลนทะเล รวมถึงการสร้างลวดลายบนผืนผ้าจากวัสดุธรรมชาติ และกลุ่มปลายน้ำ ได้แก่ การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย และจะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่สังคมไทยต่อไปอย่างยั่งยืน

6. การนำวัสดุจากธรรมชาติ อาทิ โคลนจากท้องถิ่น ไม้ เปลือกไม้ ใบไม้มาเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตและช่วยสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ คริวเรือน ชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชนจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ระบบนิเวศมิให้กระทบต่อท้องถิ่นตนเอง

7. ควรมีการศึกษาแนวทางการสืบสานทุนทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาในการผลิตผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น หัตถกรรมสิ่งทอ ประเภทผ้าทอมือ ผ้าตีนจก ผ้าแพรวา ผ้าไหมตรานกยูงพระราชทาน

8. เกษตรกรผู้ปลูกฝ้ายควรศึกษาความเป็นไปได้ในการเพิ่มพื้นที่ปลูกฝ้ายให้มากขึ้นเพื่อลดปริมาณการสั่งฝ้ายจากต่างประเทศ

9. เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมควรเพิ่มพื้นที่การเลี้ยงไหมให้เพียงพอับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค เพื่อลดปริมาณการสั่งเส้นไหมจากประเทศจีน และสามารถนำมาประกอบเป็นอาชีพหลักได้เป็นอย่างดี

ผู้บริโภค

1. แนะนำว่าต้องมีการสั่งจองผลิตภัณฑ์ล่วงหน้า เนื่องจากกระบวนการผลิตผ้าฝ้ายและผ้าไหมจากธรรมชาติใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน โดยผู้บริโภคจะต้องรอประมาณ 1-3 เดือน ต่อผ้า 1 ผืน หรืออาจต้องรอนานถึง 1 ปี หากมียอดสั่งซื้อจำนวนมาก

2. การถักทอผืนผ้าฝ้ายและผ้าไหมด้วยมือ รวมถึงกระบวนการหมักโคลนและการย้อมสีจากธรรมชาติจะมีราคาต่อผืนสูง จึงต้องสร้างความเข้าใจเรื่องราคาผลิตภัณฑ์ที่มีราคาสูง

3. การดูแลรักษาผ้าฝ้ายและผ้าไหมจะค่อนข้างยุ่งยากหากไม่มีข้อมูลการดูแลรักษาอย่างเพียงพอ จึงควรเพิ่มคำแนะนำแก่ผู้บริโภคก่อนสั่งซื้อ

อย่างไรก็ตาม ผู้เรียบเรียงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริโภคเกี่ยวกับการดูแลผ้าฝ้ายและผ้าไหมให้คุ้มค่างับราคาที่ซื้อ โดยเริ่มจากเมื่อซื้อผ้าฝ้ายหรือผลิตภัณฑ์จากฝ้ายมาใหม่ สีจะสดสวยอยู่เสมอแต่พอนานไปสีผ้าที่สวมเริ่มซีดหรือจางลง เนื่องจากการใช้งานหรือลักษณะของเนื้อผ้า สีสิ้นคุณภาพลดลง และเพื่อป้องกันผ้าหดก่อนการซักหรือซักครั้งแรก ควรแยกผ้าออกจากผ้าอื่น ๆ เนื่องจากฝุ่นสีที่ติดมากับเสื้อผ้าจะทำให้สีตกไปติดกับเสื้อผ้าอื่น จึงไม่ควรแช่ผ้าในน้ำนานจนเกินไป (ประมาณ 5-10 นาที) ซึ่งอาจทำให้ผ้าหดได้มากกว่าเดิมและเพื่อเป็นการถนอมสีผ้า ควรแช่ผ้าในน้ำละลายเกลือแกงหรือน้ำยาซักผ้า (ประมาณ 5-10 นาที) ก่อนการซัก ควรซักด้วยมือขยี้เบา ๆ ใช้น้ำยาซักผ้าชนิดอ่อน และห้ามนำไปปั่นในเครื่องซักผ้าจะทำให้เกิดความเสียหายหากเป็นผ้าที่อืดทวนจะทำให้ตัวทวนหลุดออก ไม่ควรใช้ผงซักฟอกหรือใช้น้ำยาปรับผ้านุ่มที่มีความเข้มข้นสูง จะทำให้กัดสีผ้าต่างเป็นสีไม่เสมอกัน โดยเฉพาะผ้าที่ย้อมจากสีธรรมชาติ (ผ้าสีไม่ควรใช้น้ำยาซักผ้าขาว ผ้าขาวไม่ควรใช้น้ำยาซักผ้าสี) ส่วนการตากผ้าควรตากในที่ร่มมีลมพัดผ่านแสงแดดรำไรอ่อน ๆ และในระยะเวลาตากที่ไม่นานจนเกินไป

ส่วนการดูแลผ้าไหม ปัจจุบันทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต่างหันมานิยมใช้ผ้าไหมไทยกันมากขึ้น เนื่องจากผ้าไหมเป็นผ้าที่มีความสวยงามมีความประณีตในการทอ อีกทั้งยังมีคุณสมบัติพิเศษ กล่าวคือเมื่ออากาศร้อนผ้าไหมช่วยคลายร้อน และเมื่ออากาศหนาวผ้าไหมจะช่วยให้อบอุ่น จึงเหมาะที่จะนำมาสวมใส่ในชีวิตประจำวันได้ แต่บางคนอาจจะกังวลว่าจะดูแลรักษาผ้าไหมให้ดีและสวยงามได้อย่างไร เริ่มจากเมื่อซื้อผ้าไหมมาใหม่ก่อนจะนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ควรนำไปแช่น้ำหรืออบไอน้ำก่อนเพื่อให้ผ้าไหมอยู่ตัว และให้จุ่มผ้าไหมลงในน้ำร้อน เพื่อไล่สีที่หลงเหลือหรือสีที่ไม่สามารถจับติดในเนื้อผ้าไหมให้ออกไป และยังทำให้มีความงามเป็นประกายดีเพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งวิธีการดูแลผ้าไหมไทยให้สวยงามเหมือนใหม่อยู่เสมอและคงทนตลอดไปดังนี้

1. การรีดผ้าไหม ต้องรีดทางด้านหลังของผ้าด้วยไฟอ่อน ๆ โดยพ่นน้ำบาง ๆ เพียงเล็กน้อย แต่ไม่ให้เปียกเพราะถ้าเปียกอาจทำให้ผ้าเกิดเป็นจุดที่ไม่สวยงาม ต้องฉีดพรมให้ทั่ว สำหรับผ้าไหมทั่วไปให้ใช้ความร้อนพอเหมาะ ส่วนผ้าไหมพิมพ์ลายให้ลดความร้อนลงจากปกติประมาณ 1-2 ระดับ สำหรับผ้าไหมที่ยับมาก ฉีดน้ำยาหมาด ๆ แล้วพับให้เรียบร้อยใส่ถุงพลาสติกนำเข้าช่องแช่แข็งในตู้เย็นประมาณ 10 นาที แล้วจึงนำออกมารีดจะทำให้รีดได้เรียบและง่ายกว่าเดิม เนื่องจากใยผ้ามีความชื้นอยู่ภายในอย่างสม่ำเสมอ และควรระมัดระวังในเก็บรักษา หลังจากนั้นแล้วจึงจัดเส้นลายผ้าให้ตรงแล้วนำไปทำการตัดเย็บ และควรตัดเย็บด้วยเข็มและด้ายที่เหมาะสมกับคุณภาพของผ้า

2. การซักผ้าไหม หรือการทำความสะอาดผ้าไหมให้ใหม่อยู่เสมอ ควรซักด้วยน้ำยาซักผ้าชนิดอ่อน ถ้าเป็นน้ำยาซักแห้งที่ใช้กับผ้าไหมจะเหมาะสมมาก และไม่ควรซักด้วยเครื่องซักผ้าเพราะจะทำให้ผ้าไหมยับและรืดยาก จึงควรซักผ้าไหมด้วยมือด้วยความนุ่มนวลและไม่ควรขยี้หรือบิดผ้าแรง ๆ เพราะจะทำให้ผ้าเสียหาย และไม่ควรแช่ผ้าไว้นานโดยเฉพาะผ้าสีสด

3. การตากผ้าไหม ควรตากในที่ร่มหรือแดดอ่อน ๆ เพื่อป้องกันสีซีดเนื่องจากถูกแดดจัด และก่อนตากควรสลัดให้ผ้าคลายตัวและไม่ย่นก่อนนำไปตากแดด เมื่อผ้าแห้งจะทำให้แห้งต่อการรีดมากยิ่งขึ้น ซึ่งการตากผ้าควรทำในที่ที่มีอากาศถ่ายเท มีความชื้นต่ำในระหว่างเวลา 10.00–14.00 นาฬิกา ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม หากในฤดูฝนจะมีความชื้นสูงควรทำการป้องกันแมลง และเชื้อราต่าง ๆ ที่อาจทำอันตรายกับผ้าไหมได้

4. การจัดเก็บและรักษา ภายหลังจากสวมใส่ผ้าไหมทุกครั้งให้ตรวจสอบสิ่งสกปรกที่อาจจะติดอยู่อย่างระมัดระวัง ควรผึ่งให้เสื้อผ้านิยารูปเดิม ๆ มีการถ่ายเทอากาศปราศจากฝุ่นละออง ถ้าผ้าเสียรูปทรงหรือมีรอยยับให้ใช้เตารีดรีดให้เรียบ ซึ่งก่อนเก็บเสื้อผ้านี้ต้องให้อยู่ในสภาพเรียบ ไม่มีรอยยับ แห้งและสะอาดอยู่เสมออย่าเก็บในที่ที่มีความชื้นและต้องปราศจากแมลงหรือราที่จะทำอันตรายกับผ้าไหมได้ จึงควรเก็บใส่ถุงที่มีอุณหภูมิต่ำหรือเก็บในถุงผ้าหรือถุงพลาสติก

9. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ผู้เรียบเรียงมีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือด้วยการหมักโคลน ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อขยายพื้นที่ปลูกฝ้ายและการเลี้ยงไหมให้เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ควรส่งเสริมและสนับสนุนทุนวิจัยในการศึกษาวิจัยและพัฒนาจากพืชเศรษฐกิจของไทยผ่านกระบวนการแปรรูปเป็นเส้นใยธรรมชาติ และสามารถนำมาทดแทนเส้นใยจากฝ้ายและไหมได้ และการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติของดินโคลนในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำดินโคลนที่มีคุณภาพดีทำเป็นผ้าหมักโคลนโดยสามารถสร้างรายได้และสร้างอาชีพให้กับชุมชนต่อไป

3. ควรมีการศึกษาวิจัยทางการตลาด (Market Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสินค้ามาทำการวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคและสรุปผล โดยนำข้อมูลที่ได้มาวางแผนและวางกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่อไป

4. ควรส่งเสริมและกระตุ้นกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และรักษาผ้าฝ้ายไทยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีนโยบายในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อเสริมสร้างมาตรฐานการผลิตผ้าฝ้ายไทยให้ได้การรับรองมาตรฐาน เช่นเดียวกับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ไหมไทย “ตรานกยูงพระราชทาน” เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมหม่อนไหม. (2561). **เทคนิคการทอผ้าไหม**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566.

จาก <https://qsds.go.th/newqssclei/> เทคนิคการทอผ้าไหม

_____. (2561). **กรมหม่อนไหม การทอผ้า**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก

https://qsds.go.th/newqsisout/?page_id=2600

- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2563). **ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่แบรนด์ระดับชาติและนานาชาติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- _____. (2564). **ผ้าหมักโคลน: จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)**. สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://scholar.utcc.ac.th/handle/6626976254/4377>
- จุฑามาศ ดอนอ่อนเบา, และ จิรวัดน์ พิระสันต์. (2563). **นวัตกรรมการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่น จังหวัดเลย**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/fakku/article/download/220286/166605>
- ชลดา จันทร์ปุม. (2559). **การจัดการผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าดั้งเดิมบ้านหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก http://www.sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/id/07ee74ad-5461-4efb-8900-3f8485b7dab6/MA_Chonlada_Janpum.pdf?attempt=2
- ชวนพิศ สีมาขจร และคณะ. (ม.ป.ป.). **องค์ความรู้ที่ 2 การผลิตผ้าไหมคุณภาพ**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.google.com/search?q=องค์ความรู้ที่+2+การผลิตผ้าไหมคุณภาพ&oq=องค์ความรู้ที่+2+การผลิตผ้าไหมคุณภาพ&aqs=chrome..69i57j33i160.1211j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
- ประภาศรี ถนอมธรรม. (2563). **การพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/svittj/article/download/177356/126342/>
- พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, เสกสรรค์ สนวา, และ ชัชชัย จันทร์เต็ม. (ม.ป.ป.). **ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนบ้านหนองสูง ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอหนองสูงจังหวัดมุกดาหาร**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLGISRRU/article/view/240031>
- ภูมิปัญญาการปลูกฝ้ายแบบโบราณ บ้านทัพคล้าย ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี**. (ม.ป.ป.). สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.uthaicc.ac.th/v2/wp-content/uploads/2016/09/10sep2016.pdf>
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (ม.ป.ป.). **การปลูกฝ้าย**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=3&chap=3&page=t3-3-infodetail05.html>
- วิโรฒทยาภัณฑ์. (ม.ป.ป.). **วิธีการผลิตผ้าไหม**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.vittayapun.com/วิธีการผลิตผ้าไหม>
- ศรัณย์ จันทร์แก้ว, และ กิตติศักดิ์ อริยะเครือ. (2564). **การพัฒนากระบวนการแปรรูปเส้นใยจากใบอ้อยเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอตามแนวคิดนิเวศเศรษฐกิจ**. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก http://www.thaiexplore.net/file_upload/submitter/file_upload//2e4dacd0fcc48a8a7f8489da69a809c36e664178b2c69bde.pdf

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. (2 สิงหาคม 2564). กรมหม่อนไหมขับเคลื่อน “มาตรฐานผ้าไหมไทย
ตรานกยุงพระราชทาน”. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก
<https://www.thaitextile.org/th/insign/detail.2619.1.0.html>

สินค้าสิ่งทอ (พิกัด 50–60 และ 63). (ม.ป.ป.). สืบค้น 17 สิงหาคม 2566 จาก
<https://api.dtn.go.th/files/v3/633d4efbef4140406d279b50/download>

อโนดาษฐ์ รัชเวทย์, และ เจษฎาพล กิตติพัฒน์วิทย์. (2561). การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมสี
ธรรมชาติ โดยใช้สารช่วยย้อมด้วยน้ำแร่ธรรมชาติและโคลนจากภูโคลน จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก [http://www.cmruir.cmru.ac.th/bitstream/123456789/
1255/4/Chapter%201.pdf](http://www.cmruir.cmru.ac.th/bitstream/123456789/1255/4/Chapter%201.pdf)

FBS. (กรกฎาคม 2557). การปลูกฝ้าย. สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก [https://www.thaikasetsart.com/
การปลูกฝ้าย](https://www.thaikasetsart.com/การปลูกฝ้าย)

Njoy. (25 เมษายน 2560). กรรมวิธีการทำผ้าไหมไทย (Thai silk Making). สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก
<http://www.openbase.in.th/node/10716>